Cas Enklaar

Brieven en Foto's

Werkteater
1980-1985

Cas Enklaar

Brieven en Foto's

Werkteater
1980-1985

Voorwoord.
Van Padvindersclub tot Kunstfabriek.
Va-et-Vient (meer Va dan Vient).
Und das Publikum...
Meeuw.
Kleren.
Poppea.
Brief van Shireen Strooker.
Overzicht.

Copyright 1985 Coöperatieve Vereniging *HET WERKTEATER* u.a. Spuistraat 2 1012 TS Amsterdam 020 – 270296 ONTWERP Rudo Hartman, Gerard Hadders (HW) ZETWERK Peter Borgman DRUK De Nieuwe Grafische PRODUKTIE Hard Werken Rotterdam.

Voorwoord.

Aan de lezer

EEN VERSLAG VAN vier jaar Werkteater. Aangezien ik de enige was, die dit werkje op zich wilde nemen, leek het me logisch, dat ik dan ook mijn hoogstpersoonlijke visie zou geven op die vier jaar. Ik heb daaruit de uiterste consequentie getrokken door gebruik te maken van mijn privé-correspondentie. Ik heb uit de lange brieven, die ik schrijf aan mijn boezemvriend, die naar New York geëmigreerd is, die fragmenten overgenomen, die me verbazend of belangwekkend lijken voor wie in het Werkteater en/of theater in het algemeen, geïnteresseerd is. Dat betekent dat ik maar een klein gedeelte van onze activiteiten kan bestrijken: die waar ik zelf bij betrokken ben geweest. Het voordeel lijkt mij dat ik daarmee het droge en vervelende van het soort beschouwende stukjes, waarmee wij al vele jaarverslagen gevuld hebben, en waar vele stencils bol van staan, vermijden kan. Wel moet u zich realiseren, dat alles wat u leest, met een flinke korrel zout genomen moet worden omdat brieven nu eenmaal in de emotie (en de verblinding) van het moment geschreven worden. Waar het brieven zijn, heb ik de inconsequenties in de spelling gelaten zoals ze waren. Om de losse fragmenten toch enige samenhang te geven, volgt een artikeltje, waarin ik een poging doe, de ontwikkeling van de afgelopen vier jaar weer te geven. Voor hen die verlangen naar volledigheid is achterin een lijst opgenomen van alle projecten, die gemaakt en gespeeld zijn, en ook een foto van elk van die voorstellingen.

JOOP ADMIRAAL, DIE DE DINGEN nogal eens aangenaam simpel kan zeggen, placht op gezette tijden te verzuchten: 'Wat moeten we nu nog ... We hebben alles al gehad ... gekken, misdaad, kanker ... Ja, alcoholisme, of m'n moeder, maar dat durf ik niet aan, dan ga ik er zelf aan onderdoor ... Ik weet het niet meer'.
We hebben inderdaad heel wat afgewerkt. Shireen, als Wendela van Asperen in 'Hallo Medemens' (1975) had daar al humor over: 'en dan vragen we het Werkteater om te helpen, die mensen zijn fantastisch, heel dik met gevangenen en mensen in inrichtingen ...'
Als je eenmaal aan die humor begonnen bent, is dat een teken dat het einde van die preoccupaties in zicht is. Het begin van een nieuwe ontwikkeling, zowel in vorm als in inhoud, was de 'Mar en Sien Show' (1978). De inhoud was voor 't eerst niet maatschappelijk gericht, maar persoonlijk, en de vorm was meer beeldend. Niet toevallig begon 'Mar en Sien' als een 'concert'. De 'concerten', die we in de eerste jaren maandelijks, en later vaak als voorbereiding voor een project deden, waren uit de aard der zaak zeer persoonlijk en altijd heel rijk aan theatrale vondsten. Er werden veel costuums en requisieten, soms ook maskers in gebruikt. Bij de voorstellingen die we speelden (Toestanden, Misdaad, Avondrood, Niet Thuis, Als de Dood, Je Moet Er Mee Leven) gebruikten we niets dan een tafeltje en wat stoelen en gewoon onze dagelijkse plunje. Niets mocht afleiden van de inhoud, die geheel alleen door tekst en spel werd overgebracht, niet door iets uitgesproken visueels. Er werd véél tekst gebruikt, niet alleen om de probleemstelling van alle kanten te belichten, maar ook nog eens om het décor, dat er immers niet was, te schetsen. 'Wat een leuk schilderijtje hebt u daar' — in het luchtledige. In 'Mar en Sien' had een groot aantal scènes geheel geen tekst, maar bestond uit beelden en handelingen, begeleid door

een geluidsdécor van grammofoonplaten op de band. Een gescheiden vader neemt zijn dochtertje een middagje mee uit op Kerstdag. Er is sneeuw, het kind krijgt cadeautjes, probeert haar nieuwe rolschaatsen uit, ze drinken cola met een rietje. De kleren en de voorwerpen — het pakje, wanten, ijsmuts, rolschaatsen, waren belangrijk. In onze vroegere stukken werden voorwerpen, als zijnde onbelangrijk, altijd gemiemd. Ons enthousiasme over het nieuwe van 'Mar en Sien' was zo groot, dat dit 'concert' onmiddellijk tot voorstelling werd gebombardeerd. Daarna is er geen stuk meer gemaakt over een 'sociale problematiek', behalve 'Etiketten plakken' (1979, Olga, Rense, Helmert) en 'Gewoon Weg' (1980, in opdracht). Het autobiografische element van 'Mar en Sien' zette zich voort in de voorstellingen 'Joop en Cas', 'Zus of Zo', 'U bent mijn moeder', 'De IJzeren Weg' en 'Gebroed'. Ook wat de vormgeving betreft (gebruik van costuums en requisieten, zij het bescheiden, en van grammofoonplaten als geluidsdécor) waren deze voorstellingen door 'Mar en Sien' geïnspireerd, met uitzondering van 'De IJzeren Weg', dat een echt décor had. 'Niettegenstaande', van Olga en Yolande, voortgekomen uit een training met Saskia Noordhoek Hegt, ging nog een stapje verder door 'scènetjes' en 'verhaaltje' te verwerpen en alleen associaties aan elkaar te rijgen. Het eerste gevolg van deze nieuwe tendens was, dat er geen 'doelgroepen' meer waren en ons werkterrein zich noodgedwongen verplaatste van instituten (scholen, inrichtingen, ziekenhuizen) naar kleine theaters. Het tweede was, dat door meer individuele initiatieven er minder centraal geregeld werd om te zorgen, dat iedereen 'onderdak' was. Vroeger werden bijna alle projecten door de hele groep gemaakt, of in twee groepen, maar niemand werd aan zijn lot overgelaten. Een derde gevolg was dat, door de grotere aandacht voor de beeldende kant èn door de individualisering, er verschillen in smaak begonnen te komen. Die waren er natuurlijk altijd geweest, maar doordat we met z'n tienen een voorstelling moesten maken, werd er altijd een com-

promis van die tien smaken bereikt en daar moest je mee leven (spelen). Zodra je in een 'ander groepje' zit en niet mooi vindt wat weer een ander groepje maakt, worden de verschillen in smaak gepolariseerd. Dat kwam tot een soort climax bij de schouwburgtournee van 'Bosch en Lucht' (1981). 'Bosch en Lucht' was aanvankelijk als 'Gewoon Weg' een zeer geïmproviseerde voorstelling met als thema het wel of niet integreren van geestelijk of lichamelijk gehandicapte kinderen in het gewone onderwijs. Op initiatief van Marja werd het, circus-achtig vergroot en voorzien van een 'tegen'-verhaal over vakantiegangers in Benidorm, als 'Bosch en Lucht' in de tent gespeeld. Na een succesvolle serie in Carré besloten we tot een tournee langs de schouwburgen. Voor 't eerst in ons bestaan waren we terug in die kleedkamers, die ons vroeger zo gefrustreerd hadden, en kwamen we gevaarlijk dichtbij de routine van vroeger, omdat 'Bosch en Lucht' door perfectionering en herhaling en door eisen, die de belichting met zich mee bracht, van lieverlede vastlag als een 'gewone' voorstelling. Toen Marja en ik onze benauwdheid hierover bekenden, besloten we er iets aan te doen en vroegen Shireen, die altijd een dag tevoren naar de plaats reisde, waar we speelden, om voor te bereiden en te belichten, of wij die taak van haar over mochten nemen voor een keer. We togen naar Gent, stripten het toneel van achterdoeken en coulissen en maakten een andere belichting (veel werk- en zaallicht). Marja wilde eigenlijk ook terug naar improvisatie en grote veranderingen maken in de scènes, maar toen de andere spelers arriveerden, bleek dat niet aan te spreken. Na afloop van de voorstelling was er een bijzonder geladen evaluatie, waarbij ongeveer de ene helft van de groep zich uitsprak voor Shireen haar 'smaak' en de andere helft voor de onze. Natuurlijk is 'smaak' nooit alleen maar een esthetische kwestie, er zit altijd een filosofie achter. Shireen wilde toneel blijven maken voor een zo groot mogelijk publiek en vond dat je zo'n publiek moet helpen met belichting en andere sturende effecten en het niet moet afschrikken met

vervreemdende artistiekerigheid. Wij verlangden terug naar de eenvoud en de a-theatraliteit van onze beginjaren. Beide argumenten waren terug te voeren tot onze oorspronkelijke doelstellingen: het willen bereiken van een zo groot mogelijk publiek enerzijds en het zoeken naar een niet-traditionele verhouding tussen spelers en publiek anderzijds. In deze situatie kwamen beide tegenover elkaar te staan: wel of géén zwarte gordijnen; 'toveren' met licht of de ruimte laten zien zoals hij is.
De scheiding der geesten bereikte zijn hoogtepunt in de volgende zomer, toen de makers van het ene zomerstuk, 'Ristorante Guatelli', het zomerstuk van de andere helft: 'Avondstuk II', een misdaad vonden en vice versa. Overigens hadden beide tentstukken voor 't eerst geen verwijzingen naar de Nederlandse actualiteit; 'Guatelli' was entertainment-om-'t-entertainment, 'Avondstuk' l'art pour l'art.
Het uiteenvallen van de groep in kleinere eenheden en belangstellingssferen was 't onderwerp van een aantal gespreksdagen in Egmond aan Zee in februari 1982. Marja wilde geen toneel meer maken, maar onze gezamenlijkheid heroveren door een onbekend terrein te betreden, hetzij video, hetzij dans. Rense wilde de groep ontbinden en onder een nieuwe naam, met nieuwe doelstellingen, een nieuwe start maken. Zij konden daarin de anderen niet meekrijgen. In september werd besloten tot het zgn. interim-jaar, waarin het werkplaats-idee uitgeprobeerd zou worden: een bekrachtiging van wat in feite al gaande was. Iedereen kon individueel zijn jaar indelen, en plannen, voorzien van een budget, indienen bij een bestuur, waaraan Jan Kassies als buitenstaander was toegevoegd. Het was namelijk gebleken, dat ondanks vele klachten over het 'alleen rondtobben', niemand echt bereid was om het oude verband weer aan te gaan. Niemand wilde zijn nieuw verworven zelfstandigheid weer inleveren: bijvoorbeeld de drie mensen, die altijd het nadrukkelijkst hadden geroepen 'dat ze zonder Marja of Shireen tot niets in staat waren', Joop, Frank en ikzelf, maakten in die tijd 'U bent mijn

Moeder', 'Gebroed' en 'Een Avond met Joan' en 'De Meeuw'. Het interim-jaar druppelde door in het volgende seizoen.
Pas in september 1984 besloten we ons weer samen sterk te maken en ons te verenigen in een gezamenlijk project. De inspiratie daartoe kwam voor een groot deel van 'Adio', dat iedereen het gevoel gaf, dat het de weg wees naar een voor ons nog onbekend terrein — een andere manier om een stuk te componeren, een andere manier van spelen. We zochten naar versterking van onze geslonken gelederen en breidden de groep uit met de musicus Paul Prenen en twee jonge spelers. Shireen, die het verlangen had om niet in strijd, maar vanuit affiniteit met mensen te werken, kreeg een ruimte in ons gebouw en de middelen om zes mensen voor een jaar te engageren.

EGMOND AAN ZEE, 12/2/82. LIEVE J., ik zit onder het Van Speykmonument. We vertoeven hier voor evaluatiedagen o.l.v. onze therapeute Ton D. Ze heeft ons allemaal de straat opgestuurd, uit Hotel De Golfslag vandaan, om Alleen Na Te Denken. Ik zag Helmert, een stadsmens net als ik, door de dorpsstraat langs de sigarenwinkel lopen. Yolande daarentegen stond te tai-chi-en aan de vloedlijn. Het ziet er naar uit dat het W.T. vandaag of morgen opgeheven wordt. Ik voel me heel onwerkelijk, alsof er iemand dood is — of ben ik zelf dood, wakker wordend in een ander land, waarin niets of niemand je meer kent? Meer kan er niet op deze ansicht. 'Dan liever de lucht in', liefs Cas.

EGMOND, 13/2/82. LIEVE J., dit is Hotel De Golfslag. Rense, Marja, Helmert, Herman, Daria en Olga vertrekken per 1 september. Shireen, Joop, Frank, René, Hans, Yolande en ik zetten het W.T. voort (??!!??) ...

22/3/82. ... GISTEREN HEEFT OLGA de club verlaten. Haar brief wil ik je niet onthouden.

'Aan het werkteater,
Whomever that is,
Ik in ieder geval niet meer.

Er zijn grenzen.
H.v.d.M. en zijn pagina
zitten voor mij duidelijk
aan de foute kant van de grens.

Naïviteit, dat 'het werkteater dit is overkomen, dat het er eigenlijk niets aan kan doen', telt niet.

Om van die pagina weg te blijven is niet zo moeilijk.
Er zijn geen codes voor, codes, die door die rossige pudding heel
goed worden verstaan.

Ikzelf ben helemaal niet zo'n overdreven braverd.
Maar bij de club vond ik iets, dat ik in mijn eentje niet
kan klaarspelen. Daarom ben ik er zuinig op:
We krijgen de kans goed na te denken, we worden er voor betaald.

Welnu, die club bestaat niet meer, het is geschied,
mijn grootste angst: met de club in de roddelpers.
Het kan niet meer teruggedraaid.

Ik stap op.
Bel Hans over de zakelijke konsekwenties.

Dat niet mijn schaamte
in getroost ten onder gaat.

Olga'

H.v.d.M. had nl. een fotoreportage op de Showpagina van de première van 'Een Zwoele Zomeravond'. Ik stond er trouwens niet op; niet zozeer uit principiëlerigheid, maar vanwege de gespannen voet waarop ik met de hele filmonderneming stond, heb ik me gedrukt — overigens helemaal niet wetende dat de camera aan de Telegraaf toebehoorde ...

25/10/82. ... JE VRAAGT HOE dat zit met die halvering van de club. Nee, iedereen is er nog. Gewoon vergeten. We moesten immers nog de hele zomer door, een zomerprogramma uit de grond stampen ... Alleen Helmert en Olga zijn echt weg. Er is besloten voor 't komende seizoen dat iedereen gewoon thuis zit zal ik maar zeggen en plannen indient bij het bestuur. Van dat bestuur

krijg je dan te horen of er geld is voor je plannen etc. Ik zit dus nu veel aan de telefoon ... om de Meeuw te casten. Yolande, Shireen, Frank, Herman en Rense hebben al nee gezegd vanwege andere plannen. Olga ('als gast') en Marja zijn wankelmoedig. 't Is ook wel heel onhandig van me om een ensemblestuk te willen doen net in een jaar waarin we 'op eigen houtje' gaan. Dat wordt veel gasten ...

11/2/84 ... NU ZIJN WE ook Rense en Marja kwijt. Ik ben daar in zekere zin nog debet aan ook. Ik ergerde me al heel lang aan de vergaderingen, die steeds formeler werden en waarin nooit meer over iets wezenlijks gepraat werd en had iedereen bij mij thuis gevraagd, d.w.z. alleen de spelers, om 'bij een kopje thee en een Maria-biscuitje' gewoon weer eens met elkaar te praten. De thee bleef geen thee en werd rooie wijn en er werd vreselijk gekrakeeld. Rense, die net terug was van een verblijf in Z-Amerika en die erg aangevallen werd op dat en de vorige verblijven viel dit alles iets te rauw op z'n dak en kondigde zijn vertrek aan. Een paar dagen later lag er ook een afscheidsbrief van Marja in de bus — het weggaan van Rense was voor haar de druppel — ze zijn ook als duo gekomen in 1970. Na afloop van de vergadering daarover kreeg ik een fikse huilbui en zat mal omhelsd met Marja en Rense ieder aan een kant, op de rugleuning van de gebloemde bank van 'Adio'. M'n vader en m'n moeder, zo is 't altijd geweest. (Ik wou ze vroeger altijd de — goede — vader en de moeder van Hamlet laten spelen. Casten is altijd een hobby van me geweest) ...

13/11/84 ... DRIE NIEUWE LEDEN (Carla Reitsma, Paul Prenen en Anne Buurma) en één is er al weer foetsjie. Die arme Anne had paniek, niet zozeer bij 'Jungle Drums' maar vooral bij 'Poppea'. Toen hij vertelde, dat hij vroeger op de Toneelschool de lessen van Marja ook zo'n nachtmerrie vond, begreep ik wel dat hij zich dan nooit lekker kan voelen bij onze zeer rommelige manier

van werken. Ik merk dat het heel moeilijk is voor jonge mensen om zich staande te houden bij ons — iedereen kent elkaar al 20 jaar en alles hebben we al eens geprobeerd, weten we al, ongeschreven regels etc. Het is misschien beter, als je jong bent (En Wat Wilt), het zelf maar uit te vinden met vallen en opstaan (zoals wij zelf gedaan hebben). Bij Shireen haar groepje (WT 2) is 't anders, die beginnen op gelijke basis met elkaar een nieuw groepje op te bouwen ...

WERKTEATER, januari 1970. VLNR Peter Faber, Hans Man in 't Veld, Shireen Strooker, Herman Vinck, Yolande Bertsch. FOTO George Verberne-Parool.

ALLEZ-HOP, Carré, 20 juni 1972. ACHTER VLNR Hans Man in 't Veld, Shireen Strooker, Cas Enklaar, Helmert Woudenberg, Herman Vinck, Rense Royaards. VOOR VLNR Marja Kok, Daria Mohr. FOTO Marie Stokker.

WERKTEATER, maart 1977 STAAND VLNR Cas Enklaar, Hans Man in 't Veld, Rense Royaards, Daria Mohr, Joop Admiraal, Frank Groothof, Gerard Thoolen. ZITTEND VLNR Yolande Bertsch, Herman Vinck, Olga Zuiderhoek. FOTO Cas Enklaar.

WERKTEATER, 21 maart 1977. ACHTER VLNR Cas Enklaar, Hans Man in 't Veld, Helmert Woudenberg, Peter Faber, Yolande Bertsch. MIDDEN VLNR Gerard Thoolen, Daria Mohr, Joop Admiraal, Olga Zuiderhoek, Herman Vinck. VOOR VLNR Rense Royaards, Shireen Strooker, Marja Kok, Frank Groothof. FOTO Cas Enklaar.

BOSCH EN LUCHT, Carré, 1982. ACHTERSTE RIJ, VLNR Joop Admiraal, Charles Kersten, Kees Prins, Cas Enklaar, Arjan Ederveen. MIDDEN, VLNR Marja Kok, Daria Mohr, Dorijn Curvers, Shireen Strooker, Maria van der Woude, Herman Vinck, Rense Royaards, René Groothof. ZITTEND VLNR Roel van Eekhout, Rob Boonzajer, Hans Man in 't Veld, Paul Prenen. FOTO Maria van der Woude.

WADDEN-MEEUW, Lauwersoog, augustus 1983. ACHTER VLNR René Groothof, Aage van der Woude, Cas Enklaar, Shireen Strooker, Harm Duit, Krijn ter Braak, Daria Mohr, Ron Termaat, Henk Veltkamp, Martine Nijhoff, Onno van der Wal, Ida Mager. ZITTEND VLNR Joop Admiraal, Olga Zuiderhoek, Marja Kok, Evert van der Meulen, Rense Royaards, Maria van der Woude, Herman Vinck. FOTO Maria van der Woude.

WERKTEATER TWEE, januari 1985. VLNR Shireen Strooker, Toon Agterberg, Lieneke le Roux, Maarten Wansink, Neel Holst, Kenneth Herdigein, Judith Hees. FOTO Maria van der Woude.

17/1/83 ... VANAVOND REPETEREN MET Krijn en Olga. Het is een waar genoegen met die twee. Olga is fantastisch, Nina is haar droom en ze gooit zich erin met haar hele hebben en houen. En dat is nogal wat. Krijn is ook voor alles in en je kunt reuze met 'm lachen. Van louter enthousiasme hebben ze iedere keer een nieuwe versie en dan denk ik: maar 't was toch goéd vorige keer? ... Ik zei tegen Krijn: hoe krijgen ze dat toch voor elkaar bij een gewoon gezelschap, in zes weken? 'Daar gaan ze na twee weken vastleggen'. 't Is waar, ik weet dat nog van Centrum: twee weken proberen en dan, gelukt of niet, een maand lang de verniskwast erover ...

31/1/83 ... DE MEEUW ZELVE is ook een probleem. Krijn wil persé een 'bloederig lijk, desnoods een kip', die dan in de ijskast bewaard moet. Het weekend was ik voor 't eerst op m'n broer z'n flatje in Nieuw Den Helder en wat zie ik daar ... een zeer naturalistische (vliegende) meeuw van plastic — heel mooi. Ik blij, ik heb een reuze hekel aan viezigheid op het toneel — in huis niet, op het toneel ook niet! ...

10/2/83 ... EEN HELE AVOND verdaan met geharrewar over de klompen. Krijn heeft bedacht, geïnspireerd door de klompenboer aan de overkant op de Spuistraat (de gordijnen Moeten van mij Open), dat Nina klompen geeft aan Trigorin, in plaats van een médaillon zoals bij Tsjechow. Eindeloos geouwehoer over zo'n detail — iedereen is tegen. Ik zag Geertjan R. en die vertelde ik daarover. Hij knikte tevreden en zei: 'Bij ons krijgt Irina een geheel rode Brabantia-set voor haar verjaardag' ... Het geharrewar over de Nederlandse namen is ook eindeloos. Krijn is nu toch weer terug bij de malle naam Daan Holland. Voor Marja (Arkadina) hebben we eindelijk besloten tot Jenny For-

tuin. Net lees ik een bespreking in het NRC van het nieuwe boek van Maarten 't Hart en die heeft daarin ook een Jenny Fortuin. Toeval? Nina wil absoluut Nina blijven heten. Ja als je jaren droomt van zo'n rol en ineens moet je Joyce heten ...

20/1/83 ... TOEN IK REPETEERDE met Ida, de secretaresse, die Polina speelt, bedacht ik dat ze misschien kon stampvoeten, van d'emotie. Ze kromp ineen van de ellende en deed het dapper, maar gekronkeld van schaamte, achter een pilaar. Ik had natuurlijk medelijden, maar was zonder genade. Later greep Marja gelukkig in en zei: 'Waarom zeg je niet gewoon alleen maar de tekst, zoals je op de lezing deed, dat was zo goed'. Inderdaad dee ze dat zo mooi dat we allemaal de tranen in d'ogen hadden. Dus nu is ze goed. D.w.z. wij, en ook collega's, vinden het goed. Bij 't publiek ligt het geloof ik anders. Die missen de geruststelling van de professionaliteit. Ze is te echt of zo. In ieder geval kun je altijd een speld horen vallen als ze haar liefdesbekentenis doet aan de dokter. Dat is één van mijn favoriete momenten van de voorstelling, net als ik het altijd zo mooi vind als Olga, in het rood, een run door de lengte van de zaal neemt om afscheid te nemen van Trigorin. Zoiets is mooi, volgens mij, omdat hardlopen niet te spelen is (tenzij je van de dansexpressie bent) — iemand loopt zoals hij loopt en je ziet dan wie iemand is. Misschien heeft wat ik wil wel veel met film te maken. Ik wilde ook de lange monoloog van Kostja in 't begin heel ver weg op een podiumpje, met z'n oom rugzaal ervoor.
Marja vond dat stom en nu doen ze het, in mise-en-scène, tussen de tribunes. Ze heeft waarschijnlijk gelijk, maar het leek me mooi, zo'n eenzaam podiumpje met een lege stoelenzee ervoor en iemand die maar staat te oreren daarop met alleen zijn oude oom als publiek. Lees je de Meeuw nog eens ? zodat je dit allemaal snapt? Het mooie van Tsjechow vind ik dat ze alles zèggen: 'ik ben zo ongelukkig, zo ongelukkig, zo ongelukkig'. Bij het toneel leer je altijd: 'Dat hoef je niet te zeggen, dat spéél je, je

praat over aardappels en je spéélt dat je ongelukkig bent'. Toen we Oom Wanja deden, wilden ze die teksten ook meteen schrappen. Nee, nee, nee!!!
Ik had ook iets willen uitzoeken over de Oude Toneelwetten: nooit rugzaal staan, zo omhelzen dat je allebei zichtbaar blijft, een loop maken naar een raam als je met iets zit, de faux sortie etc. etc. Zou het anders kunnen of zou blijken dat die Oude Wetten niet voor niets Oude Wetten zijn? Dit probleem is geheel overbodig geworden doordat we een soort en rond spelen. Verder had ik willen experimenteren met Exacte Herhaling, maar dat kan ik wel op m'n buik schrijven. Als het een avond wat minder gaat, doen ze het de volgende avond heel anders en dan is 't nieuw, dus beter. Zo hebben we altijd gewerkt en dat roei je niet zomaar uit in twee maanden ...

PARMA, 23/483. LIEFSTE J. Uit de stad van de kaas ja en de viooltjes en ook de Chartreuse van. M'n indruk van de vorige maal, toen ik hier alleen op vakantie was en na een dag wegvluchtte, wordt bevestigd. Het is een soort Alkmaar, vreselijk clean en saai. Ik dacht niet dat er een plek zou kunnen bestaan in Italië, die me nièt zou kunnen bekoren — Parma dus. Gisterochtend konden we in het theater terecht om te belichten. Marja en ik om 8 uur ter plekke, ik was jarig maar dat was ik vergeten, tot ik van Charles een fles wijn kreeg. Ze hadden netjes alles zo opgebouwd als het vanuit Amsterdam was doorgegeven, twee tribunes tegenover elkaar, het speelvlak ertussen, net als op 't Kattengat. Ik zag meteen dat dat heel erg zonde was in dit geval: één van de lange wanden had drie paar openslaande deuren naar een balkon toe, dat uitzicht gaf op een leeg zwembad in zo'n prachtige door weer en wind aangevreten kleur blauw als je alleen in zuidelijke landen aantreft. We besloten snel om de deuren open te zetten en ook het balkon te gebruiken. We legden in ons geringe Italiaans de technici van het theater uit, dat we van idee veranderd waren en deze, bijzonder vriendelijke jongens, hiel-

pen ons de tribunes af te breken en aan de overkant weer op te bouwen, en met het verwijderen van onze vijanden: zwarte lappen, die je altijd in overvloed in theaters vindt. Toen het acteursvolkje tegen tweeën verscheen, waren de klachten niet van de lucht: 'alles moest net zoals het in Amsterdam was, daar was het toch goed?' Na een tijdje van dit heen-en-weer sprak ik ijzig maar geladen 'Dit is Amsterdam niet. Goed, we gaan terug naar Amsterdam. Eerstvolgende trein'. Daarna werd er in een sfeer van de grootst mogelijke irritatie gerepeteerd aan de noodzakelijke veranderen in de mise-en-scène. Toen moest er nog een barrière genomen: het zwembad. Bij aankomst in het theater, twee dagen geleden, was ik al op dat zwembad gevallen, maar dacht: 'gaat het niet te ver' en ook: 'als Marja arriveert (die kwam een dag later) zal ze er ook wel op vallen en die krijgt dat wel voor elkaar'. Inderdaad had Marja al gauw bedacht, dat Kostja zijn moderne toneelstukje ook op een experimentele plek zou uitvoeren. Het zwembad dus.
Olga, die acteren in de buitenlucht haat èn last heeft van hevige hoogtevrees, stond sterk weerstrevend op de hoge duikplank haar monoloog te doen van de arenden en de zwanen. Om haar heftige gemoedsstormen te bedaren, zei ik dat het niet hoefde, het was ook mooi als ze op de bodem van het bad stond en René (Kostja) haar bestuurde aan het blauwe leidsel vanaf de duikplank (Gordon Craig nietwaar). De stoeltjes verspreid over de blauwe bodem, tot grote nietigheid gereduceerd, brulden we elkaar, tegen de wind in, onze teksten toe. Het was behoorlijk absurd. Een kleine geüniformeerde, behorend bij het onder het theater gelegen politiebureau, begon indringend wegwuivende gebaren te maken. Marja, met haar voorliefde voor anarchisme, had iets van: niks van aantrekken. Olga, met haar voorliefde voor burgerlijke beleefdheid, werd nu helemaal gek, en ik voelde dat ik, als man èn regisseur zijnde, moest gaan optreden, hoewel ik daar, zoals jij beter weet dan wie dan ook, helemaal niet van hou. Ik beende naar de festivalleiding en legde in m'n

beste Italiaans uit wat we wilden. Het zwembad was niet van hun, ook niet van de politie, maar van de gemeente en die zouden ze bellen — de uitslag over een uur. Hiermee waren Olga's gemoederen nog niet tot rust, want nu was ze nog niet van dat zwembad af! De gemeente vond het goed. Om half 5 kwamen De Mensen. Het zat aardig vol. Ik weet niet of we goed waren. Het was de eerste keer dat we in het buitenland niet in de taal van het land speelden. Er werd nooit gelachen, behalve door de anderhalve landgenoot die er zat. Ik zou, als Sorin, de mensen naar 't zwembad lokken. 'Dat lukt nooit, de mensen willen niet naar buiten'. 'Mij lukt dat wel' — ik, grootsprekerig. Signore e Signori descendiamo alla piscina! Il mio cugino va fare il suo spettacolo qua! Tot m'n verbazing golfde iedereen bereidwillig naar buiten en zat opgewekt op de rand van het zwembad in de warme namiddagzon. Na het toneelstukje en de scène waarin de dokter de snuif van Masja weggooit, werd het publiek weer naar binnen gelokt met keihard 'Ti Amo' van Umberto Tozzi door de luidsprekers en wij zaten al klaar in de rubberboot voor het begin van het 2e bedrijf. Voor 't laatste bedrijf sloot Daria, als Masja, de deuren naar 't balkon, omdat 't dan winter is. De deuren weer open voor 't applaus, dat lang was. Vonden ze 't mooi? Of ons sympathiek? Of moeten we Tsjechow alle eer geven? Terwijl de mensen de praktikabels afstommelden, ontbrandde er een krijsende ruzie op 't balkon, tussen Olga en mij. Ik zei iets tegen René, over de laatste scène van Nina en Kostja, Olga dacht dat 't kritiek op haar was, wilde daar niet van horen. Ik begon ineens te krijsen als een roofvogel, Olga idem. Tegen de tijd dat het krijsen overging in argumenten wederzijds, greep Moeder Marja in: 'Ziezo, allebei gekrijst. Nu omhelzing'. Hetgeen wij deden. En alles was weer goed. Ja, zo denken de mensen dat 't toegaat bij het toneel en zo gaat 't ook. 's Nachts bij Olga en Marja op bed mijn verjaardagsflessen wijn opgedronken uit tandpastabekers. Toen alles op was en ik hun slaapvertrek verliet, zat Peer M. nog steeds op een stoel midden in de kamer, hoopvol ...

28/4/82. ... AANSLUITEND OP PARMA spelen we nog veertien dagen Meeuw op 't Kattegat. Net als daar doe ik Joop z'n rol (die zit in Duitsland met z'n Moeder) en Herman de rol van Frans Weisz, want die heeft ook iets anders te doen. Nu ik meespeel geniet ik er voor 't eerst van — de eerste twintig voorstellingen, met blocnote op de tribune, waren meer een kwelling. Regisseurs doen dat zelden en ik begrijp nu waarom: je tenen zitten krom in je schoenen omdat 'ze' steeds maar niet doen wat jij vindt dat moet. Toen Joop Sorin speelde had hij op de eerste voorstellingen 'nog steeds geen stem gevonden'. Hij probeerde een schorre: 'is dat wat?' 'ja ... ja', de volgende dag een piepstem: 'was dat wat?' 'ja, ja!' — meerderen enthousiast. De dag daarop stond hij op uit zijn ligstoel (we zitten in ligstoelen om het speelvlak heen) en begon zijn tekst met zijn eigen gewone stem. Het werd doodstil en hij schrok er zelf van. Toen hij klaar was met z'n monoloogje had hij driemaal zoveel lachen gehad als anders, terwijl hij juist niet komisch had gedaan. Die tekst is namelijk goed en alles wat je daar nog bij doet ... Daarna is 't 'm nooit meer gelukt het zó spannend te doen als die eerste keer, want je kunt jezelf niet eeuwig aan 't schrikken brengen (of wel?). Ik doe dat dus nu ook, ik praat gewoon als mezelf, met m'n eigen timing en m'n eigen humor, en de mensen vinden me leuk, als mezelf dus. Dat had ik nooit voor mogelijk gehouden. Ben je bijna twintig jaar aan het toneel en doe je nog is zo'n ontdekking, al klinkt hij als een Open Deur. Ik geniet dus, dat heb je vaak met opneemrollen, je hebt dan minder verantwoordelijkheid. Marja doet tegenwoordig àl haar tekst. Tot nu toe sloeg ze altijd een stuk over, iedere avond weer wat anders. Dat ontkende ze dan, ik met de vinger op de bladzij naar haar toe na afloop. Volgens mij deed ze 't expres, omdat ze niets zo vreest als een nette toneelvoorstelling. Ik vindt haar fantastisch, zij is één van de redenen waarom ik de Meeuw wou doen, maar ik vindt haar nog beter als ze alle teksten doet en haar spel beheerst. Er blijft nog altijd genoeg spannende paniek over, want ze speelt op paniek. Zij vindt dat

geloof ik niet — enfin, dat is de strijd, en die is leuk. Ik vind het werken met de chaotische types, zoals Marja en Olga, toch het leukst, omdat het zo rijk is wat ze te bieden hebben. Natuurlijk is 't heerlijk, en onontbeerlijk, dat daar mensen tegenover staan die betrouwbaar zijn in een voorstelling, zoals Daria of Joop, die rustig hun eigen gang gaan, maar ook proberen te doen wat ik zeg.
Ik zal wel meer een acteur zijn dan een regisseur. Toen het gezelschap bij mij thuis was bij thee en kaakjes, voor de eerste lezing, vroeg Krijn wat mijn visie op 't stuk was. Ik moest bekennen dat ik die niet had. Iedereen vond me reuze geestig, maar 't was de naakte waarheid. Ik had wel een idee over de aankleding, namelijk patchwork rokken en geitenwollen sokken om de banaliteit van de mensen aan te geven en tegen 'mooi en nobel' in te gaan, maar Krijn vond dat 'zonde van Tsjechow z'n mensen' en ik liet het dus maar. Uiteindelijk zijn de kleren van een geheel onopvallende onopvallendheid. In geen enkele krant werd iets over de regie gezegd, zelfs niet dat die afwezig leek, wat je nog wel eens leest, en dat heb ik misschien ook weer zelf mede veroorzaakt door in 't programma 'ingestudeerd onder leiding van' te heten. Ik ben een vreselijke twijfelaar en was maar al te blij met de steun van de regisseurs onder de acteurs, Krijn en Marja.
De derde regisseur, Frans W., was een eenzame roepende in de woestijn tegen de vernederlandsing en modernisering van 't stuk — hij had in een andere opvoering willen zitten. Heel veel kritieken benadrukten het 'solistische aspect' van de voorstelling. Ik was stomverbaasd: één van de redenen om het te doen was dat ik dacht: als er één groep is die zo'n typies ensemblestuk kan doen zijn wij het wel, maar Marja zei: 'Ja, zo heb je ook gewerkt. Wat je erin stopt komt eruit'. 't Was even slikken, maar 't is waar, ik heb wekenlang aan scènes à deux gewerkt, per scène naar oplossingen gezocht, maar nooit nagedacht over 't grote geheel. Ik heb niet zoveel last van frustraties erover — ik heb 't gedáán, na tien jaar zeuren erover. Veel mensen vonden 't mooi, 't zat altijd

vol, de mensen willen graag Tsjechow zien. Maar: zodra je een klassiek stuk doet, doe je 't niet alleen voor De Mensen. Je hebt te maken met honderd eerdere opvattingen en opvoeringen, met wat collega's vinden en critici — daar kun je je niet aan onttrekken. Ons soort van 'naïviteit', waarmee we twaalf jaar lang blijmoedig dingen uit eigen koker gemaakt hebben voor De Mensen, gaat dan niet meer op ...

6/582. ... GISTERAVONDHADDEN WE Leonard Frank, Geertjan R., Jan Joris L. en Titus Muizelaar. Zij allen prezen mijn spel en ik was heel trots — heb ik op m'n 40e al bereikt, wat ik me als levensdoel gesteld heb: dat een paar mensen mij een goede acteur vinden? Wat moet ik hierna dan nog? Leonard was ook enthousiast over de voorstelling, de anderen gemengd. Joris vergeleek Marja met Sarah Bernardt. Marja deed in haar wiek geschoten, ze dacht geloof ik dat Joris daarmee iets bedoelde van ouderwets of vedetteachtig, terwijl hij volgens mij 'zeer uitzonderlijk talent' bedoelde. Ellen Vogel zei mij eens, dat het nog nooit iemand gelukt was, eer te behalen met Arkadina. Dat is Mar dan als eerste gelukt. Ze haalt het uit een grote overtuigdheid 'dat het over ons gaat. Als Kostja zegt: jullie sleurmensen houden de beste plaatsen aan het toneel bezet — dat gaat over òns'. En zo speelt ze het ook, krijsend van woede dat wij het veld moeten ruimen voor eigenwijze luitjes van de Toneelschool, bij wijze van. Ik had haar willen aankleden als Loudi N.: bontjasje, broek, turban, Roots, parelschelpen in de oren maar Marja zei: 'Kind, ik ben het toch zelf', en draagt haar eigen plunje ...

8/5/83. ... IK SCHREEF JE nog niet over G.J.'s 'Drie Zusters'. V. en ik waren er kapot van. Ze zei: 'Hij gaat veel verder dan jullie in het te ver gaan en toch vind ik dit meer Tsjechow dan dat van jullie'. Voor de pauze zit je bij Moord op Tsjechow. Hij veegt de vloer aan met alles wat je ooit mooi hebt gevonden. En daarna herrijst Tsjechow uit z'n as, of uit 't stoffer-en-blik als we die

vergelijking doorzetten, met zo'n kracht en zo'n gruwelijk cynisme. Niks van 'dingen die altijd weer mooi zijn' en 'mensen blijven altijd mensen' — akelig alledaags en om te lachen èn geheel niet. Ik zag nu dat ik bij de Meeuw teveel gehinderd werd, niet door respect voor Tsjechow, wat ik dacht, maar voor alle opvoeringen die ik ervan gezien heb — en door een verlangen naar 'mooie' gevoelens, die ik zelf niet heb. ('En ik kan véél geven, omdat ik veel hèb' — Marlies Walraven in 'Hallo Medemens').

MEEUW, Parma, 22 april 1983, repetitie. Evert van der Meulen, Krijn ter Braak, Marja Kok, Olga Zuiderhoek, Herman Vinck. FOTO Cas Enklaar.

MEEUW, Kattengat, mei 1983. Olga Zuiderhoek, René Groothof. FOTO Maria van der Woude.

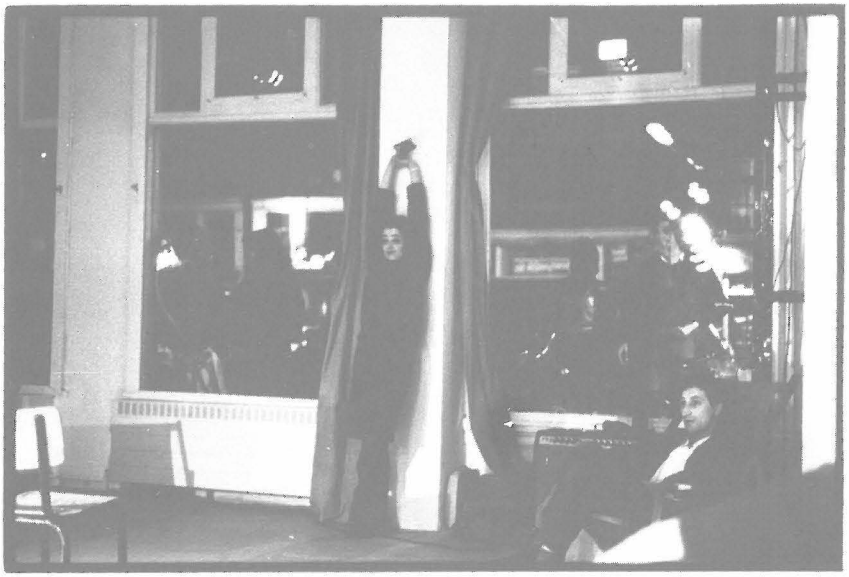

MEEUW, Kattengat, mei 1983. Daria Mohr, René Groothof. FOTO Maria van der Woude.

MEEUW, Kattengat, mei 1983.
René Groothof. FOTO Maria van der Woude.

15/4/82. ... ZOALS IK AL schreef speel ik bij het Onafhankelijk Toneel twaalf voorstellingen van 'Aus der Fremde'. Gisteren reed ik na de voorstelling terug met de vrachtwagen, vraagt één van de jongens 'Zoals jullie 's zomers altijd spelen in zo'n volle tent, al die mensen, is dat nou niet vreselijk?' — met precies die tedere minzame toon die mijn tante T. had als ze vroeg 'Hoe gaat het nu met jullie materialistische gezinnetje?'. Nee, zei ik, het is machtig, het is het leukste wat er is, achthonderd mensen die genieten. (Hoewel, ik moet zeggen, 'Zus of Zo' in de Kleine Komedie, iedere avond uitverkocht met al bij voorbaat schuddebuikende mensen, dan was ik ook wel eens beledigd. Zo'n massa haalt de subtiliteit uit de lach, als je op subtiliteit uit bent. Maar in de tent willen we dat ze lachen en hoera! ze lachen). 'Aus der Fremde' spelen we voor gemiddeld tien mensen. Vorige week in Utrecht in 't Hoogt zaten er twee, plus de beheerder en zijn vriendin. Ik heb natuurlijk wel vaker voor twee gespeeld, maar bij ons speel je dan óp en vóór die twee; hier spelen we 'vierde wand' en dat geeft een heel absurd gevoel. Ik bewonder de consequentheid waarmee Joris al tien jaar doet wat hij vindt dat moet, ook al is dat slechts aan een kleine schare besteed. Wij bij het WT zijn veel hoeriger: als er na drie keer om een mop nog niet gelachen is, gaat hij er uit ...

15/6/83. ... VANAVOND KWAM IK de Melkweg uit (Mae West) — word ik op de melkbrug staande gehouden door een (mooie) grote blonde jongen. 'Ben jij niet Joan?'. Mmmm, denk ik, complimenten. Word ik me daar toch tien minuten uitgescholden ... 'Wat ik wel niet dacht om hem zo te durven vervelen, hij had gedacht dat je bij het Werkteater altijd wel kon lachen, maar dit ... al die herhalingen, dat eindeloze heen-en-weer geloop, steeds maar die opengesperde ogen ... En al die stiltes. En die open

ramen met die gastarbeiders ervoor. Hij werd gek. Hij had meteen na afloop op me af willen gaan, maar dat mocht niet van zijn vriendin'. Ik moest het allemaal gedwee aanhoren, dat is de tol die je betaalt voor Aandacht willen, en vervolgde daarna wel behoorlijk shaky mijn weg. Ik ga 't anders neerzetten, zodat de mensen minder opvallen als ze weg willen sluipen ... en misschien toch weer boven, waar geen gastarbeiders voor de ramen ... Ja, die Joan is geen prettig mens. Ik verberg heel knap mijn innerlijke warmte en opgewekte goedlachsheid om een humorloos en verbeten mens uit te beelden. 'Knap' is dan ook vaak de hoogste lof die ik krijg. (Behalve in de kranten. Ik heb van m'n leven nog niet zulke mooie kritieken gehad) ...

AMSTERDAM, 27/6/82
LIEVE J.

Gisteren heb ik tijdens een voorstelling van 'Avondstuk II', in de tent in Groningen, een bezoekster hard tegen de borst geduwd en ook, volgens één van haar handlangers, haar bril beschadigd. Op de één of andere manier schijnt onze voorstelling uit te nodigen tot publieksparticipatie, hetgeen helemaal de bedoeling niet was, de mijne niet in ieder geval. Het breekt altijd los na de act van Marja, die bestaat uit tennissen, oesters eten en meerdere exemplaren van het boekje '10 jaar Werkteater' verscheuren. (Dat gaat ook vrij ver, want die boekjes zijn even tevoren à f 5,— in de tent verkocht.)
Dat voelen de mensen blijkbaar als een teken dat nu alles van God los is — sommige stappen op de piste om één of meerdere exemplaren van die boekjes mee te nemen (geroep uit het publiek: 'Dat is nog steeds diefstal!') om daarna de tent te verlaten, anderen vergrijpen zich aan het fruit waarmee Rense jongleert en nog weer anderen bevolken de piste om iets creatiefs te gaan doen. Ze proberen in de hangmatten, die hoog boven de piste hangen, te klimmen, wat niet zonder gevaar is.
Temidden van dit pandemonium probeerde ik toch mijn num-

mer te volvoeren, waarin ik een vrouwelijke arts ben, witte jas en parels (geïnspireerd op die adembenemende dokteres in 'Sehnsucht der Veronika Voss' van Fassbinder, heb je die gezien?). Ik zing dan, met een poging tot een soort alt, 'Ueber allen Gipfeln', gezeten aan een keukensetje van marmer-plastic, op 't tafeltje een grote schelp met de rose gleuf naar voren. Ik werd een soort uitgejouwd, wat mijn stemming niet verbeterde, en schrok heel erg toen een baardmans, die ik niet had horen aankomen, ineens achter me stond en de schelp wilde pakken. Ik vervolgde met een dans, waarin ik me ontdoe van doktersjas, parels en panty, waarna ik, geknield bij 't hoopje kleren, lang uithijg — allemaal regie Marja Kok. Nu zette zich een meisje in een grof-wollen trui in kleermakerszit naast me. Ik ging door met hijgen, maar trok wel met een vinnig gebaar een punt van de witte, gesteven jas onder haar klomp vandaan. Hierop begon zij aan de jas te trekken en toen was mijn geduld op. Je weet, ik heb 't met levenloze voorwerpen, waar anderen 't met dieren of medemensen hebben. Die jas was van mij, ik had 'm gekocht, ik zorgde voor 'm, ik bracht 'm naar de wasserij en zij had er af te blijven! Ik duwde haar dus, blind van woede, tegen de borst, de piste af, waarna ik, volgens afspraak, een stoel ging halen om weer in m'n hangmat te klimmen. Terugkomend met de stoel werd me de weg versperd door het meisje en de baardman. 'Ga je nu weer naar boven?', 'Ja,' gromde ik, 'want dat is afgesproken. We hebben namelijk zes weken aan dit stuk gerepeteerd. Het is afgesproken en daarom ga ik weer naar boven.' De baard wou 'eerst schadevergoeding' voor het meisje haar bril, die ik beschadigd zou hebben. 'Als zij dan de rekening van de wasserij betaalt', grauwde ik, de schaamte voorbij, terwijl ik in m'n hangmat klom en dacht dat het wel dubbel tragisch zou zijn als ik er daarbij uit zou vallen, wat wel eens dreigde, want in dit geval zou iedereen denken: 'Net goed! Wat een onsympathieke actur!' Maar ik was zo kwaad, ik voelde me leeuw of tijger, ik had met liefde het hele

publiek aan stukken gereten. Na afloop verzamelde een groepje van het publiek zich buiten in 't donker om ons heen. Iedereen was tegen me, ook mijn medespelers, maar ik was nog steeds zo kwaad, dat ik geen bakzeil haalde, hoewel het in mijn achterhoofd wel daagde, dat ik waarschijnlijk geen gelijk had, omdat het publiek altijd gelijk heeft. (Ik heb een keer meegemaakt dat Guus Hermus een voorstelling van 'De Gedachte' onderbrak — we kregen een standje, hij kon zich niet concentreren vanwege het gehoest. Ik vond dat toen heel beschamend en dacht: je moet er in zo'n geval altijd van uitgaan dat je gewoon niet mooi genoeg speelt.)
Een paar dames eisten hun geld terug (jammer genoeg is de tent niet gratis meer) 'Als ik een ons rookvleesch koop en het is bedorven ga ik ook naar de winkel terug'. Ik riep verhit dat wij door de regering betaald worden om kunst te maken en als die kunst ze niet beviel, dan was dat pech. Dat er hier geen sprake was van een commerciële transactie, dat ze dan naar John Lanting moesten gaan. Daarna, in de bus, sloeg de depressie natuurlijk toe en voelde ik een neiging in me opkomen om er mee op te houden, temeer omdat Yolande en Marja enthousiast waren over de avond. 'Een happening' etc. Daria had twee oudere dames gesproken, die 'bijna huilend' zeiden, dat ze 'nooit, nooit' meer naar ons zouden komen kijken, 'we hadden zulke mooie dingen gedaan en hoe konden we ze nu zo'n verdriet doen.' Weg met die dames, daar waren we het over eens. Die mensen na afloop praatten, alsof ze er r e c h t op hadden, dat ze van ons kregen, wat we ze altijd gaven en anders geld terug. Het Mies Bouwman-effect, kon ik het eens van nabij meemaken.

11/7/82. ... MAASTRICHT. Weer drama. We waren abnormaal zenuwachtig — het was nu wel duidelijk, dat we bij deze voorstelling àlles konden verwachten. De meeste van onze collega's waren lichtelijk gedegoûteerd door onze voorstelling en de

schouwburgdirectie die ons tentprogramma had aangekocht, had gevraagd of dat 'Avondstuk II' niet vervangen kon worden door 'Guatelli', waarvan ze veel goeds hadden vernomen. Hans Man kwam met sentimentele verhalen over mensen die met Opa en Oma een dagje over kwamen uit Stamprooy voor een gezellige avond en dan per ongeluk bij ons terecht kwamen. Hij vond dat we op z'n minst de mensen moesten waarschuwen middels een stukje in het programma. Ik stelde voor een papier boven de ingang van de tent te prikken met 'Artistiek! U bent gewaarschuwd!' erop. Enfin, we hadden een nieuwe opzet, niet meer alleen solo's, maar een gemeenschappelijk begin als een reisgezelschap met rugzak en kaart, dat rivieren oversteekt (een teiltje water), bergen beklimt (kruipend over de piste als ware dit een steile bergwand) en zich een weg baant over de tribunes, langs de mensen hun benen. Dit stemde het publiek iets milder. Andere nieuwe vondst was dat de jongens, terwijl Yolande via een touwladder naar de nok klimt en 'Adio Roma' zingt uit 'De kroning van Poppea' het dakzeil van de tent rolden. Vanuit m'n hangmat was 't heel erg mooi, de blauwe avondhemel en het donkere gevaarte van de Sint Servaas. Op 't eind breken we aan één kant de wanden van de tent af, zodat het publiek vrij zicht had op 't Vrijthof en de terrassen. Daar, op 't plein, werd ik aangesproken door een oudere, artistiek-achtige man, die meldde 'dat hij gisteren in de tent was wezen kijken naar mijn collega Peter Faber en of ik die de groeten wilde doen'. Ik mompelde van ja. 'En dan is hier een biologisch-dynamisch eitje' en met dat sloeg hij een ei op m'n borst stuk (mijn kostuum is onderbroek). Zijn vrouw, ook artistiek gekleed, had bij dit alles achter hem gestaan, uitdrukkingsloos, maar blijkbaar geheel eens en ze wandelden eendrachtig weg.

Toen ik van m'n beduusdheid bekomen was, schaamde ik me voor hoe bang en laf en ik ben. Ik had die man op z'n bek moeten slaan of, beter, want humaner, hem moeten vernederen

door hem een tijdje aan zijn voeten omhoog te houden, zoals Joop A. zijn vader een keer bij iemand gedaan heeft. Met een pils tegen een cafémuur nog veel geharrewar over een tekst in het programma. Yolande 'dee niet meer mee als die tekst er niet meer kwam', Marja wou er niet over nadenken want tegen. Tenslotte was iedereen tevreden met een onzin tekstje dat ik verzon, waar geen mens wijzer van zou worden, maar waardoor je wel enigszins gewaarschuwd werd.

Brief in badmuts/vrouw met buks/Jezus met zijn band/astronautengraan/sojamelk/schildpadsoep/boekenwurm/hoge hakken witte jassen/een biologies-dynamies eitje/adio roma & wacht maar af (bis)

'Stelletje ellendelingen, gaan jullie nog wat doen? Anders kunnen we meteen beter weggaan. Bedankt voor de misselijke avond.'
BRIEF UIT GRONINGEN AFGEGEVEN BIJ TENT.

24/9/82. WE ZIJN NU in Amsterdam en er zijn geen happenings meer. Het publiek lijkt middel-geboeid, middel-verveeld. Ik denk dat dat komt omdat Marja haar boekjes-verscheur-act heeft weggedaan. (Niet om de happening te vermijden, maar omdat ze alle woede, die haar tot die euveldaad bracht, uitgevierd heeft — en wie weet ook wel omdat het voor haar zelf erg zwaar was). Ze las ook altijd passages voor, over onze doelstellingen, zoals we die in 1970 omschreven hadden en dat vatten de mensen, vertelden ze ons na afloop, altijd op als een uitnodiging om mee te doen. Verder is het niet stil meer. Ik doe vanuit m'n hangmat een soort conférence, die weliswaar maar uit drie, vier zinnen bestaat, maar die wel het hele gebeuren relativeert ('Mensen hang je niet op. Zonde! Je mist wat' en 'Kunst verlost ons van de vloek van het alledaagse', net als Yolande haar tai-chi doet). Verder staan we natuurlijk wat steviger in onze schoenen doordat we het 15 x gedaan hebben en steeds andere dingen hebben uitgeprobeerd, andere volgordes, en détails hebben uitgewerkt. Je schrijft, dat ik niet moet klagen en verongelijkt doen over de reacties van het publiek, als

we eerst zelf iets artistiekerigs maken, dat de mensen ergert. Eerlijk gezegd was ik me er totaal niet van bewust, dat we zoiets maakten, Marja geloof ik wel meer. Ik dacht dat we iets heel moois maakten en hoopte dat de mensen het ook mooi zouden vinden. Maar ik blijk te weinig beseft te hebben, hoe belangrijk het verwachtingspatroon van een publiek is. Als we een groepje waren dat dit in 't Shaffy zou spelen voor iedere avond 18 mensen, zou de één het mooi en de ander het minder hebben gevonden, maar er zou geen opwinding geweest zijn — je wéét dan naar wat voor genre je toegaat. Met m'n verstand vind ik het wel heel goed om zo'n programma te brengen voor een publiek dat geamuseerd en ontroerd verwacht te worden, maar de gevolgen van die botsing tussen de verwachtingen en het gebodene kan ik gevoelsmatig moeilijk aan. Het is inderdaad nogal dubbel. Iets stouts doen, waarvan je weet dat het niet leuk is voor de mensen en dan hopen dat ze je extra liefhebben omdat je het ze zo moeilijk maakt.
Achteraf denk ik, dat die woede van mij in Groningen veel te maken had met frustratie over die doktersact. Van de dingen die ik deed, hadden we daar 't meest op gewerkt en ik vond 't 't moeilijkst en ik had er het meeste ambitie in. In die doodstille ruimte op 't Kattengat ging die Schubert wel eens goed als ik uit 't raam staarde en heel precies èn heel ontspannen was, maar in die tent kwam de angst — ik behéérs zingen natuurlijk ook niet. Met die conférence is 't omgekeerd: dat is ook heel eng, ik ging om de beurt tegen iedereen in 't publiek grijnzen (geholpen door 't feit dat ik een feestneus op had), net zo lang tot ze teruglachten, maar dan gebruik je de angst, in plaats dat je er slachtoffer van wordt, zoals wanneer je een moeilijk lied zingt. Dus uiteindelijk wòn dat, waar we vanouds goed in zijn, de situatie gebruiken, contact met 't publiek tot stand brengen, en wat we ons ten doel gesteld hadden: onze 'kunst' volvoeren, wat voor pandemonium er ook losbrak, dat konden we toch niet aan — ik althans niet.

BOSCH EN LUCHT, Carré, maart 1982. Daria Mohr, Kees Prins, Joop Admiraal. FOTO Johan Vigeveno.

SPUISTRAAT 2, maart 1982. wachtenden voor de kassa van het Werkteater. FOTO Maria van der Woude.

BOSCH EN LUCHT, Carré, maart 1982.
René Groothof. FOTO Johan Vigeveno.

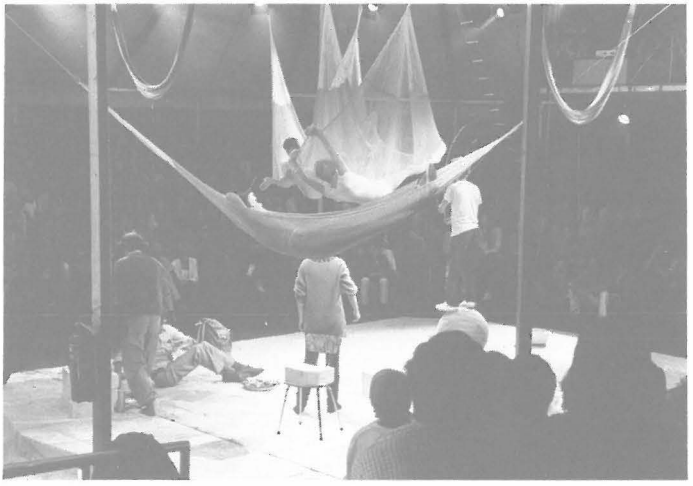

AVONDSTUK II, Groningen, juni 1982.
Publieksparticipatie. FOTO Maria van der Woude.

AVONDSTUK II, Maastricht, juli 1982.
Rense Royaards, Daria Mohr, Cas Enklaar, Yolande Bertsch. FOTO Maria van der Woude.

AVONDSTUK II, Maastricht, juli 1982.
Marja Kok, Yolande Bertsch, Cas Enklaar. FOTO Maria van der Woude.

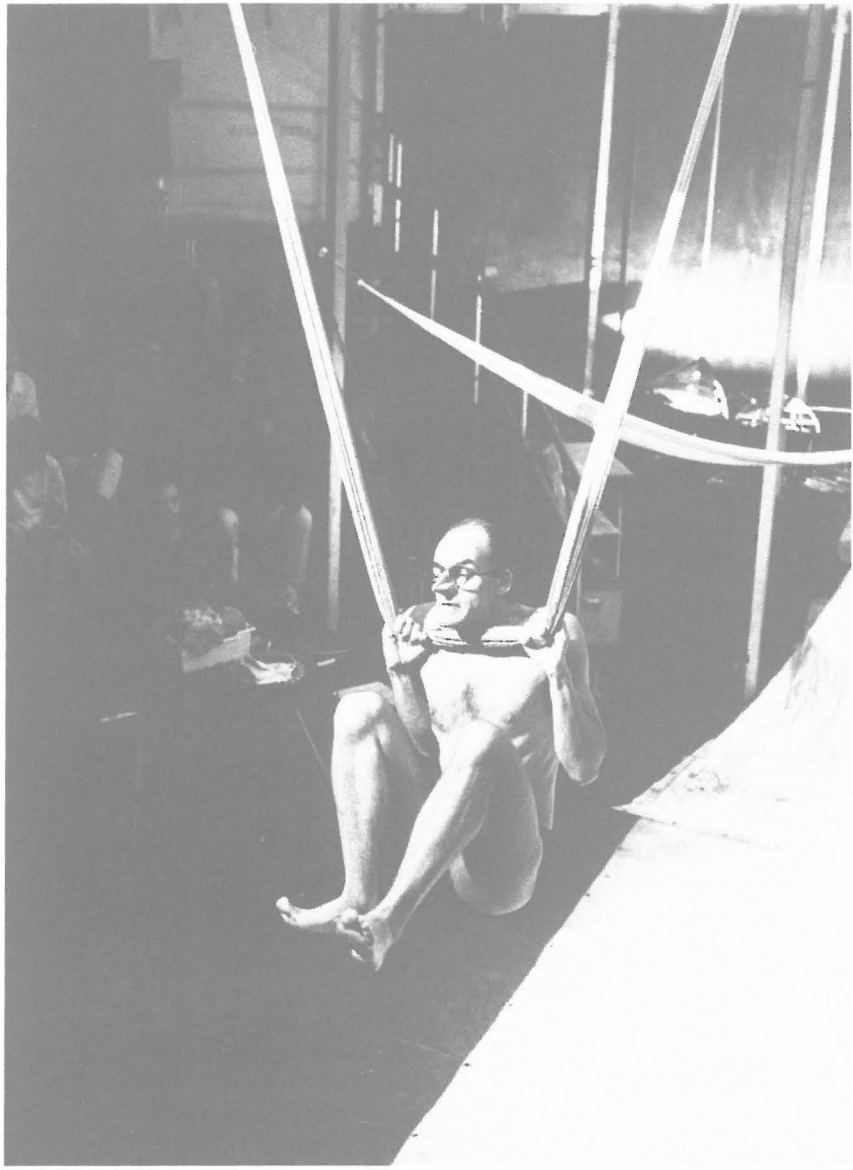

AVONDSTUK II, Amsterdam, september 1982. Cas Enklaar. FOTO Maria van der Woude.

AVONDSTUK II, Amsterdam, september 1982. Marja Kok. FOTO Maria van der Woude.

AVONDSTUK II, Amsterdam, september 1982. Marja Kok, Rense Royaards. FOTO Maria van der Woude.

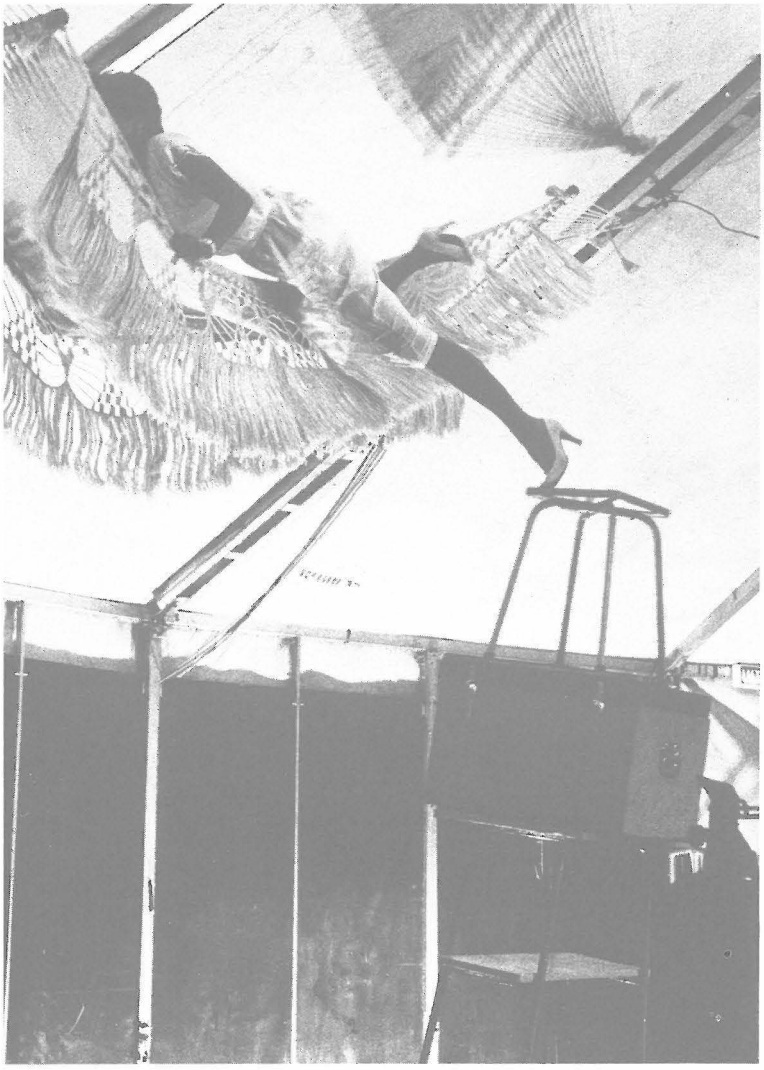

AVONDSTUK II, Amsterdam, september 1982. Daria Mohr. FOTO Maria van der Woude.

AVONDSTUK II, Amsterdam, september 1982. Yolande Bertsch. FOTO Maria van der Woude.

AVONDSTUK II, Amsterdam, september 1982. Cas Enklaar, Marja Kok, Daria Mohr, Rense Royaards, Yolande Bertsch. FOTO Maria van der Woude.

12/10/84. LIEVE J. Na een slapeloze nacht besloten om te vragen of ik toch mee mocht doen aan 'Poppea'. Om 10 uur lichtelijk trillend aanwezig. Ze vonden het goed. Jan Ritsema ook. Ik kon immers niet meedoen omdat ik in januari naar Rotterdam ga voor die Goldoni (al een jaar geleden afgesproken). Maar René, Carla en Anne doen wel mee aan 'Poppea', zodat we alleen 's avonds aan 'Winterreis' kunnen werken. Ik zit dus thuis op m'n nagels te vreten en zij komen 's avonds op repetitie met hele andere, gemeenschappelijke ervaringen: 'O, 't was zo leuk bij Jan Ritsema' (bij ons is 't dus een ramp). Dus vandaar. Ik ben reuze opgelucht. We deden de hele dag niks anders dan met de tekst op schoot op de tribune zitten en naar de plaat luisteren. Jan R. sluipt dan ongemerkt naar een plekje aan de overkant en zit te koekeloeren en zegt dan ineens 'Dat heeft iets, zo op die tribune, dat luisteren naar muziek'. Het geeft een heel raar gevoel dat bij hem niks hóeft, wij zelf zijn altijd zo van meteen de handen uit de mouwen. Ik word er heel rustig van ...

26/10 ... JE HEBT GELIJK, het is debiel om een opera te gaan doen als je niet kan zingen. Maar we voelden ons allemaal tot die Poppea aangetrokken, dat is toch ook iets? Zo langzamerhand staan we wel eens op om ineens iets te gaan dóen — heel absurd en heel eng, maar niets zo geruststellend, als je wat moet doen, als Joop z'n paniek, want die is altijd nog erger dan de jouwe. Vanmorgen luisterden we 5 x achter elkaar naar 'Adio Roma' en deden daarna allemaal iets daarop. Herman deed iets prachtigs in een grote hoop herfstbladeren, die hij van straat had gehaald, Daria nam afscheid van een taart, Anne vree met de box, waar het geluid uit komt. Bij zulke sessies geloof ik weer zo in toneel — ik twijfel natuurlijk wel is — is 't niet overleefd enz. Het is zo leuk om weer met iedereen te werken. Dat je elkaar zo lang kent, dat

geeft zo'n vertrouwd gevoel en dat je elkaar dan soms toch nog kan verrassen — Ik heb twee jaar lang zo'n beetje op m'n eentje gewerkt: 'Joan' gespeeld, twee films gedaan, twee videoproducties met Marja, ik bedoel, 't is voor 't eerst dat ik weer iets voor toneel maak, met z'n allen en ik geniet ervan hoe creatief, leuk, intelligent etc. iedereen is. Overigens kan Yolande héél erg mooi zingen, zoals je weet, en Frank heeft er voor geléérd en René en Daria zijn ook heel muzikaal ... (maar jij zult je wel ergeren) ...

8/11/84 ... GISTEREN BRAK IK bij Poppea, gestimuleerd door een groepsvergadering die we eerst hadden, in groot snikken uit. Yolande troostte me en ik was dankbaar en meestal hou ik van dankbaarheid dan wel op, maar dit keer kon ik niet meer stoppen. Alle spanningen van 'Jungle Drums' (voorheen 'Winterreis') eruit. Hè, hè, wat een opluchting. Het leuke is dat niemand iets heeft van: je houdt de repetitie op — niet dat ik me daar iets van aangetrokken zou hebben, het was onstuitbaar. Onder leiding van Yolande zong ik, met rollende tranen, bibberig, 'Regina Disprezzata'. 't Zal wel wat gehad hebben, maar dat krijg je nooit meer terug. Jan Rits zat volgens mij te genieten. Voeding voor 't stuk. Ja, waar haal je 't anders vandaan? En ik dacht: waar zou je dat anders kunnen doen, een repetitie 'verknoeien' met huilen? (of zou dat bij het Publieksheater ook mogen). Ik kwam laatst 's morgens vroeg op de fiets Joh. G. tegen en die zei 'Ik heb 't idee dat iedereen bij jullie blijft, niet zozeer voor 't geld en de vastigheid, maar omdat er geen alternatief is. Maar dat is geen goeie reden om ergens te blijven'. Ik vond dat hij gelijk had, maar ik voel nu zo sterk, hoe prettig ik 't vind om in een groep te werken ...

Kleren.

12/12/84 ... GISTEREN VROEG ROEL VAN EEKHOUT me, welke costuums ik vond dat er naar het Toneelmuseum moesten, ze wilden zo graag, voor hun vaste collectie ... Ik moest een beetje proesten. Die troep van het Leger des Heils, de C&A, de afdankertjes uit eigen kast? ... je zou er nog geen zwerver blij mee kunnen maken en moet dat in een museum? Maar natuurlijk zijn die costuums heel wezenlijk voor ons en onze manier van werken. We hadden altijd iets met 'echt' en hoe zou je 'echt' moeten spelen in een verzonnen toneelcostuum, iets dat naar coulissen en schmink ruikt en dat niks lijkt op wat ook dat je op straat ziet lopen of in de winkel kan kopen? Ik hoor je al morren, dat 't leuke van theater nou juist is dat 't niet echt is, maar waar het om gaat is volgens mij het raffinement, de kwaliteit van de mengeling van echt en onecht. Ik wist dat ineens zo precies, toen we 'Hallo Medemens' voor de televisie deden. Mia Schlosser had een heel mooi showdecor ontworpen, met een trap, en Joop en Helmert kwamen die trap af als Tine en Marlies — en 't was ineens tonéél. Als we in de tent speelden kwamen ze over het echte gras van een echt park naar een echte tent toewandelen. Ze waren weliswaar geen vrouwen en Joop z'n dikte was van schuimwol, maar hun gezichten waren echt, ze hadden geen schmink en geen pruiken, hun kleren waren echt, die waren van de C&A, en dát, met dát gras, gaf een sensatie van heel echt, terwijl tegelijk iedereen natuurlijk wist dat ze geen vrouwen waren. In die studio, door dat kartonnen decor, sloeg de balans net door naar de andere kant en was alles 'alsof'. Olga moest een keer de rol van Marja overnemen in 'Bosch en Lucht', van dat spastische meisje. Uit onzekerheid greep ze naar uiterlijke middelen en had twee lange valse vlechten aangebonden. Ik kreeg een fit. Dat was gemeen van me want ze was verzenuwd en moest over een minuut op, maar op zo'n moment is mijn overtuiging over toneel sterker dan m'n

liefde voor de medemens, ik ben dan zo diep beledigd en gekwetst, ik weet ook niet precies wat het is waarom ik me daar zo over op kan winden. Het heeft iets met 'integer' te maken, maar ja ... integer ... natuurlijk gebruikte Marja ook hulpmiddelen, van die vrolijke tienerkleren in primaire kleuren, die de verzorgster voor dat meisje koopt, maar ze dee het toch in de eerste plaats met haar eigen lijf en haar eigen gezicht en haar eigen haar ...

13/13/84 ... IK LEES DIT net nog eens over en het volgende gesprek schiet me te binnen, bij het maken van 'Oom Wanja':

Shireen – 'En dan dacht ik zo'n veranda, met wingerdranken'.
Ik – 'Maar 't is nu winter, kun je dan steeds verse wingerd vinden'.
Shireen – 'Plastic'.
Ik – 'Ik had een idee voor 't decor ... omdat er steeds over verrotting wordt gesproken en dat 't zo slecht gaat met dat landgoed, ik dacht: een tafel met overwinteringsgeraniums ... zo'n kruidige lucht ...'.
Shireen – 'Vind ik ook mooi. Kan toch allebei'.
Ik – 'Plastic wingerd en echte geraniums?'
Shireen – 'Ja'.
Ik – 'Dat kan niet'.
Shireen – 'Hoezo. Je hebt toch mensen die echte planten in huis hebben en ook plastic bloemen?'

Enfin onze vriend A. zei laatst, dat het er bij ons 'nooit niet uitzag' en dat is wel zo, geen hoge kunst nee, maar 't paste altijd wel bij hoe we werkten en wat we maakten, 't was niet opgeplakt.
En zo nu en dan waren de costuums geniaal goed, die zie ik niet gauw een costuumontwerper bedenken. Dat kan hij ook niet, want niemand kan bedenken, wat Helmert bedenkt om aan te trekken en daarom is 't zo goed, omdat Helmert iets aantrekt dat

niemand anders zou kunnen bedenken. Weet je nog, Ome Ben in 'Feest voor Niko', een miljonair uit Australië, had hij een trainingsbroek aan en zo'n klein hoedje op, dat zou je toch niet verzinnen. Lien Heyting is de enige die daar ooit iets over heeft gezegd, dat vond ik leuk. Die schreef over 'Niko', dat je zou verwachten dat die idealistische Niko, die tot teleurstelling van de hele familie met z'n ingenieursdiploma naar de Arme Landen wil, dan wel als een vlot type uitgebeeld zou worden, in een spijkerpak — maar nee hij heeft een kraagloos Beatle-jasje aan en een geel overhemd met stropdas — en dat haalde ze aan als voorbeeld van hoe geestig 't was. Die geestigheid had, behalve met intelligentie, ook veel met gebrek aan middelen te maken, we deden gewoon een greep in de hoop oude kleren. Later, in de tijd dat we b.v. 'Bosch en Lucht' maakten, gaven we meer geld uit, de C&A dus en toen was de aankleding ook minder verrassend — over die toeristen heb ik 't nu hè. Behalve Joop als Coby, die was weer heel goed, want die had een artistiek zelfgehaakt hesje, dat ik in een koffer op straat had gevonden.
Steeds die combinatie van dingen die echt zijn, door andere mensen al gedragen, en de fake-dingen, buiken, pruiken ... We deden dat nooit zo beredeneerd. Ik herinner me, dat we op het Festival in Nancy een Italiaanse voorstelling zagen, waarbij ze op een gegeven moment de deuren openschoven in de achterwand, zodat je de auto's op de snelweg voorbij zag gaan. Ik moest meteen aan onze eigen voorstelling denken, ('Niko'), waar Chris en Gerda en Brigitje en Franske en Tante Toos in het busje bij de tent arriveerden. Dat had daar toch mee te maken, alleen ging dat meer van 'ze komen met de auto', omdat Herman, die Chris was, nou eenmaal graag autorijdt. Wat het gemeen heeft is dat je de begrenzing van 'theater'-coulissen, licht, decor — voorbij gaat — daarom speelden we buiten de tent ook nog een uur door. Als je tegen de mensen zegt: 'Ik ben een klein jongetje', dan zijn ze bereid daarin mee te gaan. Als je dan ook nog een korte broek aantrekt, is 't nog steeds erg leuk. Maar als je je benen gaat

scheren en je bruine tanden wit schilderen, dan vind ik het niet spannend meer, dan lijk je ook niet meer op een klein jongetje, maar op een freakje, want je neemt de suggestie weg. Enfin, je hebt toneel dat alles voorschotelt en 't andere soort doet meer een beroep op de medeplichtigheid van de kijker, zoiets? ...

FEEST VOOR NIKO, tent Museumplein, Amsterdam, 1974, Peter Faber, Herman Vinck, Rense Royaards. FOTO Pieter Fleury.

FEEST VOOR NIKO, tent Museumplein, Amsterdam, 1975. Helmert Woudenberg, Daria Mohr. FOTO Hes van Huizen.

HALLO MEDEMENS, Malieveld, Den Haag, 1977. Joop Admiraal en Kino. FOTO Cas Enklaar.

HALLO MEDEMENS, Kattengat 1979.
Helmert Woudenberg. FOTO Cas Enklaar.

Brief van Shireen Strooker.

AMSTERDAM 4 FEBRUARI 1985
LIEVE CAS,
ben onder de indruk van wat je geschreven hebt over de afgelopen
vier jaar van onze club.
Het is zeer persoonlijk, onthullend en geestig.
Kortom, het doet me wat.
Het is daarom dat ik het ontbreken van mijn eigen visie als een pijnlijk gemis voel.
Mijn verslag heeft bijna altijd ontbroken.
Te lui.
Te lullig.
Te onzeker.
Te bezig.
enzovoorts.

Ook de onrust, die me bekruipt als ik probeer iets op te schrijven over waar
ik in mijn werk mee bezig ben houdt mij tegen.
Dat het opschrijven betekent
dat het vast ligt
onbewegelijk is
dood
Vandaar dit. Een greep, want het is teveel waar ik van geleerd heb een
warm gevoel van over heb gehouden.

Hallo Medemens: In de beklemmende, ongeïnspireerde door regels geregeerde
NOS studio, vergeet de techniese ploeg de thee of lunchpauze door onze
anarchistiese - bevlogen manier van werken.
Dankjewel Medemens

Abendrot: Toronto- een groep van internationale TV-makers heeft naar Abendrot gekeken. Net als na de voorstelling vroeger, stilte, gesnif. Klaus Brix, de cameraman en ik wachten op vragen. Als iemand zegt dat, naar zijn weten, er nog nooit zo'n indringende video-tape van een theaterstuk gemaakt is, dat er nog nooit met één electroniese camera een take van 63 minuten gemaakt is, wordt Klaus donkerrood en ik denk waren die anderen hier maar bij.

De film 'Zwoele Zomeravond' waar Frans Weisz mij leerde hoe ik zo snel mogelijk de voornamen van dertig figuranten kon onthouden. 3 maanden bij de montage zitten met Ton Ruys en Frans Weisz en élke keer opnieuw overlopen van trots en liefde voor de collega's. Olga's brief en onze gesprekken over de aanleiding van haar weggaan. De pagina van Henk van der Meyden in de Telegraaf blijft triest. Marja wílde persé de première in Tuschinski 1. Tuschinski 1 werkt om publiciteitsredenen samen met de Telegraaf. Mijn telefoongesprekken met H.v.d.M. om absoluut die pagina met fotoos niet te publiceren, omdat Telegraaf en WT te ver uit elkaar liggen, hebben niets uitgehaald.

Waldestlust de 4e keer dat wij in Keulen spelen, de 4e keer dat dezelfde

lieve, luidruchtige gek op de eerste rij zit.

De Tuinen van Dorr: als het prinsesje doodsbang is om in het bootje van de gruwelijke dwerg te stappen, om naar de overkant te komen, verandert op kaarslichte dag het karretje in een roeiboot en de houten piste in een woest water.
En als het kale jongetje tijdens de voorstelling op mijn schoot zit denk ik: gisteren toen ik de heks overnam van Carla ging hij me nog middenin in de voorstelling te lijf met z'n plastic zwaardje.

Dikke Vingers met Hans en Henk V. samen naar de plek reizen waar we spelen.
Van de ruimte onze huiskamer maken. Je nooit af laten schrikken door wat voor theater attributen dan ook, ondergeschikt maken aan dat wat we te zeggen hebben.

De samenwerking met de techniese ploeg, de spelers en de muzikanten van de zomer in Tussen Hemel en Aarde, zal mij altijd bij blijven.

Mar en Sien en later Maria e Laura in Florence in het Italiaans is voor mij een ervaring geweest die me altijd en bij alles zal inspireren.

Cas, dit waren een paar gedachten, erg positief zal je denken, maar het is niet anders.

Dit betrof alleen het verleden. Het heden bestaat uit werken
met 6 nieuwe
mensen.

Alles wat ik in dit gebouw heb meegemaakt, geleerd,
geleden, probeer ik
te delen om nieuwe dingen te maken.
Daar moet ik dan misschien volgende keer
wel zelf en
op tijd
een persoonlijk verslag van maken.
Door jou heb ik dit opgeschreven.

Dankjewel,

Overzicht.

SEIZOEN 1979-1980

OOM WANJA van Anton P. Tsjechow In de vertaling van Chiem van Houweningen en Ton Lutz. REGIE: Shireen Strooker. TECHNIEK: Henk Veltkamp. Serebrjakow (wisselend per bedrijf): Cas Enklaar en Herman Vinck, Jelena: Shireen Strooker, Sonja: Daria Mohr, Wanja (wisselend per bedrijf): Cas Enklaar en Herman Vinck, Astrow (wisselend per bedrijf): Joop Admiraal en Hans Man in 't Veld, Telegin: Frank Groothof, Marina: René Groothof (a.g.).
9 VOORSTELLINGEN TUSSEN 2/11/79 EN 15/12/79.

ABENDROT/AVONDROOD TELEVISIE-ADAPTIE: Shireen Strooker voor de NDR in Hamburg, januari 1980, Duitse en Nederlanse versie. REGIE: Jochen Wolf en Shireen Strooker. CAMERA: Klaus Brix. PRODUKTIE: Dagmar Voss. Joop Admiraal, Cas Enklaar, Marja Kok, Hans Man in 't Veld, Daria Mohr, Rense Royaards, Devika Strooker (a.g.), Shireen Strooker, Gerard Thoolen (a.g.), Herman Vinck, Helmert Woudenberg, Olga Zuiderhoek.
1E UITZENDING NDR: 31/3/80; 1E UITZENDING VARA: 5/4/81.

GEWOON WEG Gemaakt door Marja Kok en Daria Mohr in opdracht van de Opleidingen Buitengewoon Onderwijs. Rob Boonzajer (a.g.), Dorijn Curvers (a.g.), Frank Groothof, René Groothof (a.g.), Marja Kok, Daria Mohr, Herman Vinck.
TOTAAL: 44 VOORSTELLINGEN TUSSEN 20/1/80 EN 24/3/81.

BOSCH EN LUCHT Voorstelling voor de tent, gebaseerd op 'Gewoon Weg'. LEIDING: Marja Kok en Shireen Strooker. TECHNIEK: Henk Veltkamp, Charles Kerstn en Frank van der Steen. Joop Admiraal, Dorijn Curvers, Arjan Ederveen (a.g.), Cas Enklaar, Frank Groothof, René Groothof (a.g.), Marja Kok, Hans Man in 't Veld (of Helmert Woudenberg), Daria Mohr, Kees Prins (a.g.), Rense Royaards (of Helmert Woudenberg), Herman Vinck, Rob Boonzajer (a.g.) en Paul Prenen (a.g.) (muziek), en met Roel van Eekhout, Ida Mager en Maria van der Woude.
1E VOORSTELLING: 15/5/80

LEVE DE KONINGIN Straatoptreden van René Groothof en Rense Royaards op 30/4/80.

MARIA E LAURA Italiaanse versie van 'De Mar en Sien Show'. VERTALING: Bertie van Pinxteren. TECHNIEK: Henk Veltkamp. Marja Kok, Shireen Strooker en Frank Groothof, Roel van Eekhout.
FLORENCE, 10 EN 11 MEI 1980.

WELTERUSTEN Kinderstuk voor de tent onder regie van Peter Faber, 2e seizoen. Cas Enklaar, Frank Groothof, René Groothof (a.g.), Marja Kok, Hans Man in 't Veld, Daria Mohr, Rense Royaards, Shireen Strooker, Herman Vinck, Rob Boonzajer (a.g.) en Paul Prenen (a.g.) (muziek).
TOTAAL: 54 VOORSTELLINGEN TUSSEN 25/5/79 EN 5/7/80.

DUTCHMAN van Leroi Jones In de vertaling van Cees Nooteboom. Gemaakt door Ada Bouwman en Glenn Durfort als stage van de Amsterdamse Toneelschool. BEGELEIDING: Hans Man in 't Veld, Helmert Woudenberg, Bambi Uden.
TOTAAL: 23 VOORSTELLINGEN TUSSEN 23/5/80 EN 5/7/80, GESPEELD IN ÉÉN VAN ONZE BUSSEN NAAST DE TENT.

SEIZOEN 1980-1981

Per 1 september 1980 werd René Groothof vast lid van de Koöperatie. Yolande Bertsch nam na een afwezigheid van twee jaar haar plaats in het collectief weer in.

VERWEER EN VERWEER Gemaakt door Ada Bouwman en Glenn Durfort als stage van de Amsterdamse Toneelschool. BEGELEIDING: Hans Man in 't Veld en Helmert Woudenberg.
TOTAAL: 10 VOORSTELLINGEN, GESPEELD ONDER AUSPICIEËN VAN HET WERKTEATER TUSSEN 5/9/80 EN 22/11/80.

OOM WANJA Nieuwe bezetting: Serebrjakow: Arjan Ederveen (a.g.), Wanja: Herman Vinck, Astrow: Cas Enklaar of Helmert Woudenberg.
24 VOORSTELLINGEN TUSSEN 19/1/81 EN 8/4/81. TOTAAL OOM WANJA: 33 VOORSTELLINGEN.

DE MAR EN SIEN SHOW Marja Kok, Shireen Strooker, met Joop Admiraal of Frank Groothof of Kees Prins (a.g.) en gasten.
TOTAAL: 47 VOORSTELLINGEN TUSSEN 19/1/78 EN 8/4/81.

BOSCH EN LUCHT Carré, Amsterdam: 14 T/M 18/11/80.

RISTORANTE GUATELLI Projekt van Dorijn Curvers (a.g.), Arjan Ederveen (a.g.), Frank Groothof, René Groothof, Hans Man in 't Veld, Kees Prins (a.g.), Herman Vinck en Rob Boonzajer (a.g.) en Paul Prenen (a.g.) (ook muziek).
TOTAAL: 14 VOORSTELLINGEN TUSSEN 12/12/80 EN 17/4/81.

DE HUISBEWAARDER van Harold Pinter. In de vertaling van G.K. van 't Reve. REGIE: Helmert Woudenberg. TECHNIEK: Charles Kersten. Davies: Helmert Woudenberg, Aston: Frank Groothof, Mick: René Groothof.
TOTAAL: 18 VOORSTELLINGEN TUSSEN 6/2/81 EN 1/5/81.

KLEREN Projekt van Dorijn Curvers (a.g.), Arjan Ederveen (a.g.), Cas Enklaar, Kees Prins (a.g.).
TOTAAL: 10 VOORSTELLINGEN TUSSEN 30/4/81 EN 15/5/81.

AD HOC OPTREDEN VOOR PSYCHOLOGISCH-PEDAGOGISCH INSTITUUT Joop Admiraal, Rob Boonzajer, Dorijn Curvers, Arjan Ederveen, Frank Groothof, Diederik Lohman, Hans Man in 't Veld, Kees Prins, Devika Strooker, Shireen Strooker, Herman Vinck.
MEERVAART, AMSTERDAM: 30/3/81.

NIETTEGENSTAANDE Projekt van Yolande Bertsch en Olga Zuiderhoek, geïnspireerd door een trainingsperiode met Saskia Noordhoek Hegt in januari 1981. TECHNIEK: Henk Veltkamp. Yolande Bertsch, Olga Zuiderhoek en Ernst Boreel of Peter Lunow.
TOTAAL: 50 VOORSTELLINGEN TUSSEN 13/4/81 EN 3/4/82.

OPTREDEN VOOR DE VERKIEZINGEN René Groothof en Rense Royaards.
MUSEUMPLEIN, AMSTERDAM: 23/5/81.

WALDESLUST Duitse versie van 'Bosch en Lucht'. VERTALING: Peter Schreiber. TOURNEE LANGS STUTTGART, BERLIJN, KEULEN, HAMBURG, ZÜRICH VAN 2/6/81 TOT 4/7/81. EEN REGISTRATIE DIE DE DUITSE TELEVISIE IN KEULEN MAAKTE, IS UITGEZONDEN OP 19 JULI 1981 (DUITSLAND 3). FRAGMENTEN VAN DEZE VOORSTELLING WAREN OOK TE ZIEN IN DE DOCUMENTAIRE VAN R.W. FASSBINDER OVER THEATER DER WELT, UITGEZONDEN OP 11/11/81.

ONE OF THEM Engelse versie van 'Zus of Zo'. VERTALING: Martin Cleaver. TECHNIEK: Charles Kersten. Joop Admiraal, Arjan Ederveen (a.g.), Cas Enklaar, Kees Prins (a.g.).
I.C.A., LONDEN: 11 T/M 16/8/81.
Olga Zuiderhoek was in de maanden mei, juni, oktober, november en december 1981 uitgeleend aan de produktie 'De Toekomst gaat het helemaal maken' van Bram Vermeulen. Helmert Woudenberg was in de maand juni van 1981 uitgeleend aan de produktie 'Majakovski' van Onafhankelijk Toneel / Toneelschuur Haarlem. Rense Royaards werkte van september 1980 tot februari 1981 aan een projekt in Mexico onder auspicieën van de Universiteit van Vera Cruz.

SEIZOEN 1981-1982

DE REGELS VAN HET HUIS Projekt van Yolande Bertsch en Marijke Zwaan (dramaturgie). VORMGEVING: Erik den Hartog. TECHNIEK: Mendel Frank. Pierre Bokma (stage Toneelacademie Maastricht), Ada Bouwman (a.g.) (of Yolande Bertsch), Arie Kant (stage Toneelacademie Maastricht), Daria Mohr, Herman Vinck. Na 1 februari 1982 zijn Pierre Bokma, Ada Bouwman en Arie Kant vervangen door respektievelijk René Groothof, Dorijn Curvers en Hans Man in 't Veld.
TOTAAL: 28 VOORSTELLINGEN TUSSEN 3/11/81 EN 1/4/82.

BOSCH EN LUCHT
TOURNEE LANGS NEDERLANDSE SCHOUWBURGEN: 9/10/81 - 24/12/81.

AD HOC OPTREDEN OP DEMONSTRATIE ANTI-KERNBEWAPENING
Tijdens de demonstratie: Frank Groothof, René Groothof en Rense Royaards. 's Avonds in Paradiso: Yolande Bertsch, Pierre Bokma, Ada Bouwman en Arie Kant.
21/11/81

IMPROVISATIE Marja Kok, Olga Zuiderhoek en Nico Bunink (a.g.) (piano).
24, 25 EN 27/11/81.

U BENT MIJN MOEDER PROJEKT van Joop Admiraal en Jan Ritsema. TECHNIEK: Charles Kersten. Joop Admiraal, Kino Admiraal (hond).
TOTAAL: 89 VOORSTELLINGEN TUSSEN 1/12/81 EN 11/4/83.
Voor deze voorstelling werd Joop Admiraal onderscheiden met de Louis d'Or

van de VSCD (Vereniging van Schouwburg- en Concertzaaldirecties).

ONE OF THEM Joop Admiraal, Cas Enklaar en Hans Man in 't Veld. TECHNIEK: Olga Zuiderhoek.
FOUNTAIN THEATRE, LOS ANGELES: 1 EN 2/1/82.
WARREN ROBERTSON THEATRE, NEW YORK: 7 T/M 17/1/82.

ZUS OF ZO Kleine Komedie, Amsterdam: 25/1/82 t/m 30/1/82 (laatste voorstellingen).
TOTAAL: 110 VOORSTELLINGEN.

IMPROVISATIE Peter Faber (a.g.), Helmert Woudenberg, Olga Zuiderhoek, Nico Bunink (a.g.) (piano).
4 VOORSTELLINGEN TUSSEN 1/2/82 EN 24/2/82.

DOKTER TOM SOLOPROGRAMMA van Helmert Woudenberg, geïnspireerd op verhalen van de Hopi Indianen, TECHNIEK: Henk Veltkamp.
TOTAAL: 15 VOORSTELLINGEN TUSSEN 2/2/82 EN 8/5/82.

AD HOC OPTREDEN VOOR SAAM (Steun Aan Argentijnse Moeders) Over censuur in Argentinië. GEMAAKT en GESPEELD door Peter Faber en Shireen Strooker.
NIEUWE KERK, AMSTERDAM, MAART 1982.

BOSCH EN LUCHT Carré, Amsterdam: 2 t/m 10/3/82 (laatste voorstellingen).
TOTAAL: 56 VOORSTELLINGEN.

TRAVIATA/SINGING IN THE RAIN SOLO'S van Frank Groothof (Verdi's 'Traviata') en Cas Enklaar ('Singing in the Rain') dooréén gevlochten. MUZIEK: Taco Kooistra, Huub Matthijsen en Paul Prenen.
KATTENGAT, AMSTERDAM: 26/3/82; TONEELSCHOOL AMSTERDAM EN KATTENGAT, AMSTERDAM: 2/4/82 (BESLOTEN VOORSTELLINGEN).

EEN ZWOELE ZOMERAVOND FILM van Shireen Strooker en Frans Weisz. SCENARIO: Marja Kok. CAMERA: Robbie Müller. MUZIEK: De Roomsoezen. PRODUKTIE: Hans Man in 't Veld. UITVOEREND PRODUCENT: Frits Harkema. Marja Kok, Helmert Woudenberg, Joop Admiraal, Frank Groothof, Cas Enklaar, Hans Man in 't Veld, Olga Zuiderhoek, Rense Royaards, Herman Vinck, Lydia de Koning, Flip Jansen en De Roomsoezen, Shireen Strooker, Daan

Wouthuysen, Maria van der Woude, Dorijn Curvers, René Groothof, Roel van Eekhout, Arjan Ederveen, Kees Prins, Henk Veltkamp, Charles Kersten, Jan en Jos ten Have en Gerard Thoolen als Mevrouw Emanuels. Opnamen in Haarlem, september 1981.
PREMIÈRE: TUSCHINSKI, AMSTERDAM: 10/3/82.

RISTORANTE GUATELLI Nieuwe versie voor de tenttoernee. DECOR: Herman Vinck en Joop Admiraal. TECHNIEK: Henk Veltkamp en Charles Kersten. BEGELEIDING: Helmert Woudenberg. Joop Admiraal, Dorijn Curvers (a.g.), Roel van Eekhout, Arjan Ederveen (a.g.), Frank Groothof, René Groothof, Kenneth Herdigein (stage Amsterdamse Toneelschool), Hans Man in 't Veld, Herman Vinck, Rob Boonzajer (a.g.) en Paul Prenen (a.g.) (muziek).
TOTAAL: 29 VOORSTELLINGEN TUSSEN 22/5/82 EN 18/9/82.

AD HOC OPTREDEN AMNESTY INTERNATIONAL GEMAAKT en GESPEELD door Peter Faber, Rense Royaards en Shireen Strooker.
CARRÉ, AMSTERDAM, MEI 1982.

DE TUINEN VAN DORR Kinderstuk voor de tenttournee, naar het gelijknamige boek van Paul Biegel. REGIE: Shireen Strooker. DECOR: Ronald Timmerman en Paul Höhne. TECHNIEK: Roel Velthorst en Claudio Guatelli. Dorijn Curvers (a.g.), Arjan Ederveen (a.g.), René Groothof, Kenneth Herdigein (stage), Hans Man in 't Veld, Daria Mohr, Kees Prins (a.g.), Carla Reitsma (a.g.), Devika Strooker (a.g.), Rob Boonzajer (a.g.) en Paul Prenen (a.g.) (muziek).
TOTAAL: 18 VOORSTELLINGEN TUSSEN 26/5/82 EN 7/11/82.

AD HOC OPTREDEN BOUWCENTRUM ROTTERDAM Nico Bunink, Arjan Ederveen, Peter Faber, Hans Man in 't Veld, Kees Prins, Carla Reitsma.
3/6/82.

AVONDSTUK II GEMAAKT voor de tenttournee door Yolande Bertsch, Cas Enklaar, Marja Kok, Daria Mohr, Rense Royaards, m.m.v. Martine Nijhof. TECHNIEK: Onno van der Wal, Charles Kersten, Henk Veltkamp, Claudio Guatelli.
TOTAAL: 17 VOORSTELLINGEN TUSSEN 24/6/82 EN 25/9/82.

AD HOC OPTREDEN VOOR SAAM (Steun Aan Argentijnse Moeders) GEMAAKT en GESPEELD door Glenn Durfort, Kenneth Herdigein, Ruurt de Maerschalck,

Numa Moraez, Astrid Seriese, Devika Strooker en Shireen Strooker.
STICHTING AMAZONE, AMSTERDAM, SEPTEMBER 1982.

Helmert Woudenberg en Olga Zuiderhoek verlieten de groep per 1 september 1982. Dorijn Curvers, Arjan Ederveen en Kees Prins besloten weer hun eigen weg te gaan. Cas Enklaar en Marja Kok werkten in mei 1982 mee aan 'Aus der Fremde' van Ernst Jandl bij het Onafhankelijk Toneel. Martin Nijhof kwam in dienst als administratief medewerker per 7/10/81.

SEIZOEN 1982-1983

AD HOC OPTREDEN HUISARTSENCONGRES Yolande Bertsch, Peter Lunow, Hans Man in 't Veld, Daria Mohr, Shireen Strooker, Maarten Wansink.
ODEON, AMSTERDAM: 5/11/82.

EEN AVOND MET JOAN SOLOPROGRAMMA van Cas Enklaar, gebaseerd op 'Conversations with Joan Crawford' van Roy Newquist en 'My way of life' van Joan Crawford. ADVIEZEN: Marja Kok en Joop Admiraal. TECHNIEK: Henk Veltkamp en Charles Kersten.
TOTAAL: 53 VOORSTELLINGEN TUSSEN 3/12/82 EN 3/3/84.

AD HOC OPTREDEN FAILLISSEMENTSCONGRES JONGE BALIE Geertrui Daem, Peter Faber, Hans Man in 't Veld, Kees Prins, Herman Vinck.
RHENEN: 19/11/82.

EEN BLIJSPEL? VOORSTELLING van Hans Man in 't Veld en Shireen Strooker, vrij naar 'The Owl and the Pussycat' van Bill Manhoff. ADVIEZEN: Gerardjan Rijnders. TECHNIEK: Lody Crabbendam.
TOTAAL: 9 VOORSTELLINGEN TUSSEN 7/12/82 EN 21/12/82.

DE IJZEREN WEG GEMAAKT door Herman Vinck, in samenwerking met Loek van Kesteren. DECOR: Herman Vinck en Henk Veltkamp. TECHNIEK: Henk Veltkamp. Geertrui Daem (a.g.), Herman Vinck, Rob Boonzajer (a.g.) (ook muziek).
TOTAAL: 38 VOORSTELLINGEN TUSSEN 16/12/82 EN 31/3/83.

AMOR Charles Kersten, Marja Kok, Robert Ouwerkerk, Onno van der Wal.
COMBINATIE VAN TONEEL EN VIDEO.
ÉÉNMALIGE BESLOTEN VOORSTELLING: 19/12/82, KATTENGAT, AMSTERDAM.

GEBROED GEMAAKT en gespeeld door Frank en René Groothof en Paul Prenen (a.g.) (muziek). BEGELEIDING: Michiel Berkel. TECHNIEK: Bas Steenstra.
TOTAAL: 61 VOORSTELLINGEN TUSSEN 7/1/83 EN 28/12/84.

MEEUW van Anton P. Tsjechow In de VERTALING van Charles B. Timmer. REGIE en VORMGEVING: Cas Enklaar. TECHNIEK: Charles Kersten, Henk Veltkamp en Onno van der Wal. ASSISTENTIE: Ron Termaat (stage Filmakademie). Jenny Fortuin (Arkadina): Marja Kok, Vincent (Kostja): René Groothof, Willem (Sorin): Joop Admiraal (of Cas Enklaar), Nina: Olga Zuiderhoek (a.g.), Breed (Rentmeester): Peer Mascini (a.g.), Paula (Polina): Ida Mager, Marja (Masja): Daria Mohr, Daan Holland (Trigorin): Krijn ter Braak (a.g.), Ben van Doorn (Dorn): Frans Weisz (a.g.) (of Herman Vinck), Simon (Semjon): Evert van der Meulen (a.g.).
TOTAAL: 30 VOORSTELLINGEN TUSSEN 15/2/83 EN 7/5/83.

MEEUW
TEATRO-FESTIVAL IN PARMA, ITALIË, 23 EN 24 APRIL 1983.

AD HOC OPTREDEN 'EEN GEBAAR' Joop Admiraal, Esther Apituley, Yolande Bertsch, Hester Bolt, Boris Boonzajer, Rob Boonzajer, Glenn Durfort, Roel van Eekhout, Cas Enklaar, Jessica Felsenthal, Joshua Felsenthal, Marie Groothof, René Groothof, Kenneth Herdigein, Charles Kersten, Marije Kweekel, Ida Mager, Hans Man in 't Veld, Daria Mohr, Martine Nijhof, Alissa van Slooten, Cari van Slooten, Gooike van Slooten, Devika Strooker, Henk Veltkamp, Erwin Vinck, Herman Vinck, Lotje Vinck, Maria van der Woude.
CARRÉ, AMSTERDAM: 16 en 17/5/83.

DU BIST MEINE MUTTER Duitse versie van 'U bent mijn Moeder'. VERTALING: Monika Thé. Bremen, Bochum, Berlijn, Hamburg.
22 VOORSTELLINGEN TUSSEN 1/5/83 EN 17/9/83.

DU BIST MEINE MUTTER TELEVISIEFILM voor de NDR in Hamburg, Duitse en Nederlandse versie. REGIE: Horst Königstein. CAMERA: Klaus Brix. PRODUKTIE: Dagmar Voss.
1E UITZENDING NDR: 5/12/83. 1E VERTONING KATTENGAT: 13/2/84. FILMPRENIÈRE: 30/8/84 IN 'T HOOGT, UTRECHT EN CINECENTER, AMSTERDAM.

MEEUW VIDEO-FILM van Marja Kok, vrij naar het gelijknamige stuk van Anton

P. Tsjechow. CAMERA: Onno van der Wal. GELUID: Charles Kersten en Henk Veltkamp. PRODUKTIE: Rense Royaards. Joop Admiraal (Sorin), Krijn ter Braak (Trigorin), Cas Enklaar (Rentmeester), René Groothof (Kostja), Ida Mager (Polina), Evert van der Meulen (Semjon), Daria Mohr (Masja), Shireen Strooker (Arkadina), Herman Vinck (Dorn), Olga Zuiderhoek (Nina).
OPGENOMEN OP ENGELSMANPLAAT EN IN DALFSEN, AUGUSTUS 1983. 1e VERTONING OP HET KATTENGAT: 20/2/84.

Frank Groothof werd van 1/5 tot en met 15/7/83 uitgeleend aan de Stichting Orkater voor de opera 'Ballast' van Rob Hauser. Shireen Strooker maakte van januari tot augustus 1983 een studiereis in de Verenigde Staten van Amerika. Zij maakte met studenten van de Universiteit van Californië twee voorstellingen. Van één van deze voorstellingen, 'Ondine', werd een videoband gemaakt, die zich bevindt bij het Nederlands Theater Instituut te Amsterdam. Rolf van der Horst kwam per 1/9/82 in dienst als boekhouder.

SEIZOEN 1983-1984

DIKKE VINGERS VOORSTELLING van Hans Man in 't Veld en Shireen Strooker, vrij naar het stuk van Paul Haenen. ADVIEZEN: Gerardjan Rijnders. TECHNIEK: Henk Veltkamp. Op 30/3/84 werd de rol van Hans Man in 't Veld vertolkt door Ischa Meijer.
TOTAAL: 70 VOORSTELLINGEN TUSSEN 17/9/83 EN 25/4/84.

ZOALS HET IS VIDEO-FILM naar een idee van Yolande Bertsch en Joke Menssink, gemaakt door Dan Blokker, Karsten Blokker, Jacob Blokker, Bodil Blokker-Veggerby en Yolande Bertsch, in samenwerking met Meatball en de NOS.
1e UITZENDING: NOS OP 18/1/84.

GEDULD A.U.B. VOORSTELLING in samenwerking met de Nederlandse Dovenraad en de Stichting Visueel Theater. René Groothof, Hans Man in 't Veld, Jean Couprie, Gerard Draaisma, Sabine Eijsenring, Gert-Jan de Kleer, Leontien Koenders, Lineke Posthuma, Scaije Schuurmans, Roger Tiesema, Hanny de Vrije.
KATTENGAT: 12/4/83, 19/10/83, 25/2/84. NATIONAAL DOVEN CONGRES, EMMEN: 20/10/83.

EEN BLIK OP DE DOVENWERELD 9 VIDEO-FILMS, gemaakt door Daria Mohr en Ruud Janssen van de Nederlandse Dovenraad. 1E VERTONING: 20/10/83.

DODENDANS van August Strindberg Cas Enklaar, René Groothof, Shireen Strooker. REGIE: Marja Kok. CAMERA: Onno van der Wal. GELUID: Charles Kersten.
COMBINATIE VAN TONEEL EN VIDEO, ÉÉNMALIGE BESLOTEN VOORSTELLING OP 29/1/84.

ADIO Voorstelling van Joop Admiraal, Yolande Bertsch, Frank Groothof, Paul Prenen (a.g.) (piano), onder regie van Jan Ritsema.
TOTAAL: 55 VOORSTELLINGEN TUSSEN 31/1/84 EN 21/12/84.

AD HOC OPTREDEN VNPA Toon Agterberg, Yolande Bertsch, Glenn Durfort, Peter Faber, Kenneth Herdigein, Hans Man in 't Veld.
CONGRES POLITIE AMBTENAREN, HOOGEVEEN: 11/5/84.

DODENDANS VIDEO-FILM van Marja Kok, geïnspireerd op het gelijknamige stuk van August Strindberg. CAMERA: Onno van der Wal. GELUID: Charles Kersten. CONTINUÏTEIT: Bas Steenstra. ALGEMENE ASSITENTIE: Thijs Bayens. PRODUKTIE: Anita van Reede. Edgar: Cas Enklaar, Alice: Els Ingeborg Smits, Kurt: René Groothof, Buurvrouw: Koby de Klerq, Oude vrouw: Cumee Strooker.
OPNAMEN: APRIL 1984, 1E UITZENDING: SALTO OP 31/8/84.

TUSSEN HEMEL AARDE Stuk voor de tenttournee onder REGIE van Shireen Strooker. VORMGEVING: Jago-Bo. COSTUUMS: Maria van der Woude. TECHNIEK: Henk Veltkamp, Leo van den Boogaard, Marc van Gelder, Hans Looye, Pieter Rienks. Joop Admiraal, Toon Agterberg (a.g.). Mouna Goeman Borgesius (stage Amsterdamse Toneelschool), Kenneth Herdigein (a.g.), Jaap Jan de Kat Angelino (stage), Hans Man in 't Veld, Daria Mohr, Joan Nederlof (stage), Shireen Strooker, Bram Vermeulen (a.g.) en Edward B. Wahr (a.g.) (muziek en liedjes).
TOTAAL: 40 VOORSTELLINGEN TUSSEN 26/5/84 EN 8/9/84.

BROERTJES Kinderstuk voor de tent-tournee, gebaseerd op 'Gebroed'. TECHNIEK: Bas Steenstra. Frank en René Groothof, Peter de Jager (a.g.), Paul Prenen (a.g.) (muziek).
VOORLOPIG 27 VOORSTELLINGEN TUSSEN 26/5/84 EN 26/12/84.

LEICHNER NO. 5 Gemaakt voor de tent-tournee door Rob Boonzajer (a.g.), Karstine Hovingh (a.g.), Martine Nijhoff, Paul Prenen (a.g.), Herman Vinck.

REGIE: Rense Royaards. TECHNIEK: Claudio Guatelli en Jeroen Janssen.
TOTAAL: 17 VOORSTELLINGEN TUSSEN 16/6/84 EN 1/9/84.

SCHULDEISERS I (werktitel), mei 1984 VIDEO-FILM van Marja Kok, Frans Weisz, Joop Admiraal, Rense Royaards, Charles Kersten en Onno van der Wal.

SCHULDEISERS II (werktitel), juni 1984. VIDEO-FILM van Marja Kok, geïnspireerd op 'Schuldeisers' van August Strindberg. CAMERA: Onno van der Wal. LICHT en GELUID: Charles Kersten. CONTINUÏTEIT: Maria Juana Huhges. ALGEMENE ASSISTENTIE: Thijs Bayens. Cas Enklaar, Marja Kok, Rense Royaards.

Onze beleidsmedewerkster Ida Mager verliet per 15/12/83 de groep. Haar plaats werd ingenomen door Anita van Reede. Cas Enklaar was in de maanden oktober en november 1983 uitgeleend aan de Coöp. Ver. 'Rust en Vreugd' voor de film 'Een Dagje naar het Strand' van Theo van Gogh. In de maanden april en mei 1984 aan de N.D.R. in Hamburg voor de televisiefilm 'Treffpunkt im Unendlichen' van Horst Königstein. Marja Kok en Rense Royaards verlieten de groep per 1/9/84. Charles Kersten en Onno van der Wal beëindigden op dezelfde datum hun dienstverband met het Werkteater.

SEIZOEN 1984-1985

TABLEAU DE LA TROUPE PER 1 SEPTEMBER 1984

Werkteater:	Werkteater II
Joop Admiraal	Shireen Strooker
Yolande Bertsch	Toon Agterberg
Anne Buurma	Judith Hees
Cas Enklaar	Kenneth Herdigein
Frank Groothof	Neel Holst
René Groothof	Lieneke le Roux
Hans Man in 't Veld	Maarten Wansink
Daria Mohr	
Paul Prenen	
Carla Reitsma	
Herman Vinck	

ALGEMEEN ADVISEUR: Jan Kassies.
MEDEWERKERS KANTOOR: Roel van Eekhout, Martine Nijhoff, Anita van Reede.
BOEKHOUDING: Jan van den Berg, Rolf van der Horst.
TECHNISCHE MEDEWERKERS: Henk Veltkamp, Hans Westendorp, Maria van der Woude.

ULRIKE CO-PRODUKTIE van de Amsterdamse Theaterschool met het Werkteater. REGIE: Jetty van der Meer. SCRIPT: Sophie Kassies. VORMGEVING en GELUID: Louise Oeben, Matthijs Groenê, Martin Cleaver. LICHT: Sophia France. PRODUKTIE: Liesbeth Smeenk. Tamar Baruch, Yolande Bertsch, Arend Bulder, Mieke Heesen, Froukje van Houten, Daria Mohr, Herman Vinck.
10 VOORSTELLINGEN TUSSEN 19/9/84 EN 27/10/84.

AD HOC OPTREDEN VOOR PATIËNTENCONGRES, NEDERLANDSE HARTSTICHTING Toon Agterberg, Judith Hees, Neel Holst, Lieneke le Roux, Maarten Wansink, REGIE: Shireen Strooker.
RAI, AMSTERDAM: 3 VOORSTELLINGEN OP 20/10/84. KATTENGAT, AMSTERDAM: BESLOTEN VOORSTELLINGEN OP 6/11 EN 7/11/84. ACADEMISCH ZIEKENHUIS LEIDEN: 9/1/85.

AD HOC OPTREDEN STICHTING 'BLIJF VAN M'N LIJF' GEMAAKT door Shireen Strooker en GESPEELD door Kenneth Herdigein en Maarten Wansink. Over mishandelde vrouwen en politie.
PARADISO, AMSTERDAM, 26 OKTOBER 1984.

JUNGLE DRUMS PROJEKT van Anne Buurma, Cas Enklaar, René Groothof en Carla Reitsma, met TEKSTEN uit 'Two Serious Ladies' van Jane Bowles.
TOTAAL: 18 VOORSTELLINGEN TUSSEN 2/11/84 EN 21/12/84.

GEBROED Frank en René Groothof, Paul Prenen.
11/11/84: TELEVISIE-OPNAMEN OP KATTENGAT, REGIE: JOP PANNEKOEK.

AD HOC OPTREDEN TELEAC/OPEN SCHOOLTIJD- Thema 'Vrouwen in de Minderheid' Toon Agterberg, Judith Hees, Kenneth Herdigein, Neel Holst, Lieneke le Roux, Shireen Strooker, Maarten Wansink.
OPNAMEN: 8/1/85, UITZENDING: 3/2/85.

ROMEO EN JEANETTE van Jean Anouilh. REGIE: Shireen Strooker.

VORMGEVING: Jago-Bo. MUZIEK: Bram Vermeulen. COSTUUMS:Maria van der Woude. TECHNIEK: Hans Westendorp. Toon Agterberg, Judith Hees, Kenneth Herdigein, Lieneke le Roux, Shireen Strooker, Maarten Wansink.
1E VOORSTELLING: 2/2/85 (KATTENGAT).

DE KRONING VAN POPPEA MUZIEKDRAMA van Claudio Monteverdi, naar een LIBRETTO van Busenello. REGIE: Jan Ritsema. MUZIKALE LEIDING: Paul Prenen. DWARSFLUIT: Judith van den Bos. CELLO: Tobias Prenen. Joop Admiraal, Yolande Bertsch, Frank Groothof, René Groothof, Daria Mohr, Carla Reitsma, Herman Vinck
1E VOORSTELLING: 13/2/85 (KATTENGAT).

BESUCH BEI JOAN TELEVISIEFILM voor de NDR, Hamburg, gebaseerd op 'Een Avond met Joan' van Cas Enklaar. Duitse en Nederlandse versie. ADAPTATIE en REGIE: Horst Königstein. VERTALING: Monika Thé. CAMERA: Klaus Brix. DECOR: Andreas Heller. Joan Crawford: Cas Enklaar, Mamacita: Trude Possehl.
APRIL 1985.

Anne Buurma verliet per 1/1/85 weer het Werkteater. Roel van Eekhout verliet per 1/1/85 het Werkteater. Zijn plaats werd ingenomen door Rob Duyker. Cas Enklaar was in de maanden januari, februari, maart en april 1985 uitgeleend aan het RO Theater voor 'De Opera van Smyrna' van Carlo Goldoni onder regie van Karst Woudstra.

ABENDROT, Hamburg, NDR studio's, januari 1980. VLNR Joop Admiraal, Shireen Strooker, Gerard Thoolen, Rense Royaards, Herman Vinck, Cas Enklaar, Daria Mohr, Helmert Woudenberg. FOTO Dagmar Voss.

OOM WANJA, 1e versie, najaar 1980.
VLNR Cas Enklaar, Joop Admiraal, René Groothof, Frank Groothof. FOTO Johan Vigeveno.

GEWOON WEG, 1981. VLNR Marja Kok, Dorijn Curvers, René Groothof, Herman Vinck, Frank Groothof. FOTO Charlot Wissing.

WELTERUSTEN, Zomer 1980. René Groothof, Hans Man in 't Veld, Rense Royaards. FOTO Charlot Wissing.

RISTORANTE GUATELLI, Kattengat, Amsterdam, najaar 1980. VLNR Kees Prins, Rob Boonzajer, Paul Prenen, René Groothof. FOTO Maria van der Woude.

DE MAR EN SIEN SHOW, januari 1981. Frank Groothof, Marja Kok. FOTO Charlot Wissing.

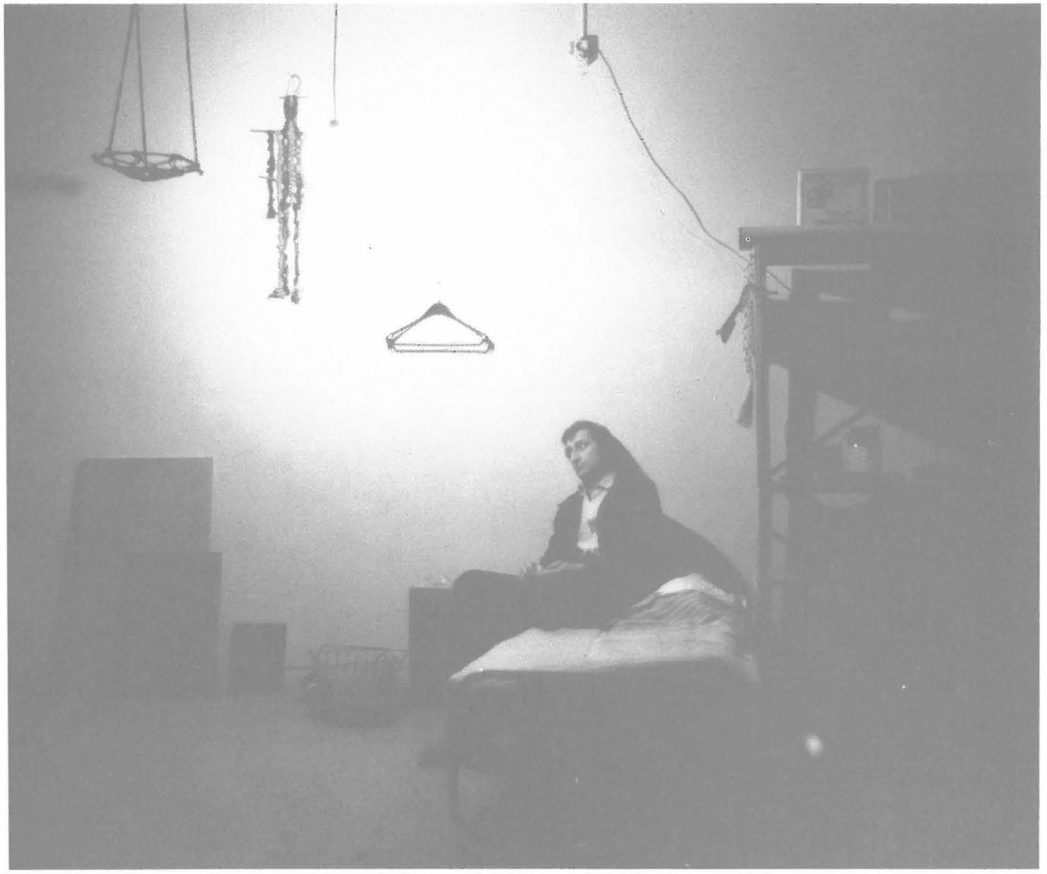

DE HUISBEWAARDER, Voorjaar 1981.
René Groothof. FOTO Charlot Wissing.

KLEREN, Voorjaar 1981. VLNR Dorijn Curvers, Cas Enklaar, Kees Prins, Arjan Ederveen. FOTO Maria van der Woude.

NIETTEGENSTAANDE, Voorjaar 1981. Yolande Bertsch, Olga Zuiderhoek. FOTO Bert Nienhuis.

ONE OF THEM, I.C.A. Londen, augustus 1981. Kees Prins, Arjan Ederveen, Cas Enklaar. FOTO C. Shakespeare Lane.

DE REGELS VAN HET HUIS, 1981/82. VLNR Pierre Bokma, Herman Vinck, Ada Bouwman, Daria Mohr, Arie Kant. FOTO Maria van der Woude.

ANTI KERNBEWAPENING, 21 november 1981. Rense Royaards. FOTO Maria van der Woude.

IMPROVISATIE, november 1981. Olga Zuiderhoek, Marja Kok. FOTO Maria van der Woude.

'N ZWOELE ZOMERAVOND, film. VLNR Gerard Thoolen, Marja Kok, Frank Groothof, Olga Zuiderhoek, Joop Admiraal, Hans Man in 't Veld. FOTO Anne-Claar Bijleveld.

VERFILMING ' 'N ZWOELE ZOMERAVOND', september 1981. Frans Weisz, Shireen Strooker, Robbie Müller. FOTO Anne-Claar Bijleveld.

U BENT MIJN MOEDER, december 1981.
Joop Admiraal. FOTO Maria van der Woude.

DOKTER TOM, voorjaar 1982. Helmert Woudenberg. FOTO Maria van der Woude.

AVONDSTUK II, Maastricht, juli 1982.
Marja Kok, Yolande Bertsch, Cas Enklaar, Rense Royaards. FOTO Maria van der Woude.

BOSCH EN LUCHT, Carré, maart 1982.
Ida Mager, René Groothof. FOTO Johan Vigeveno

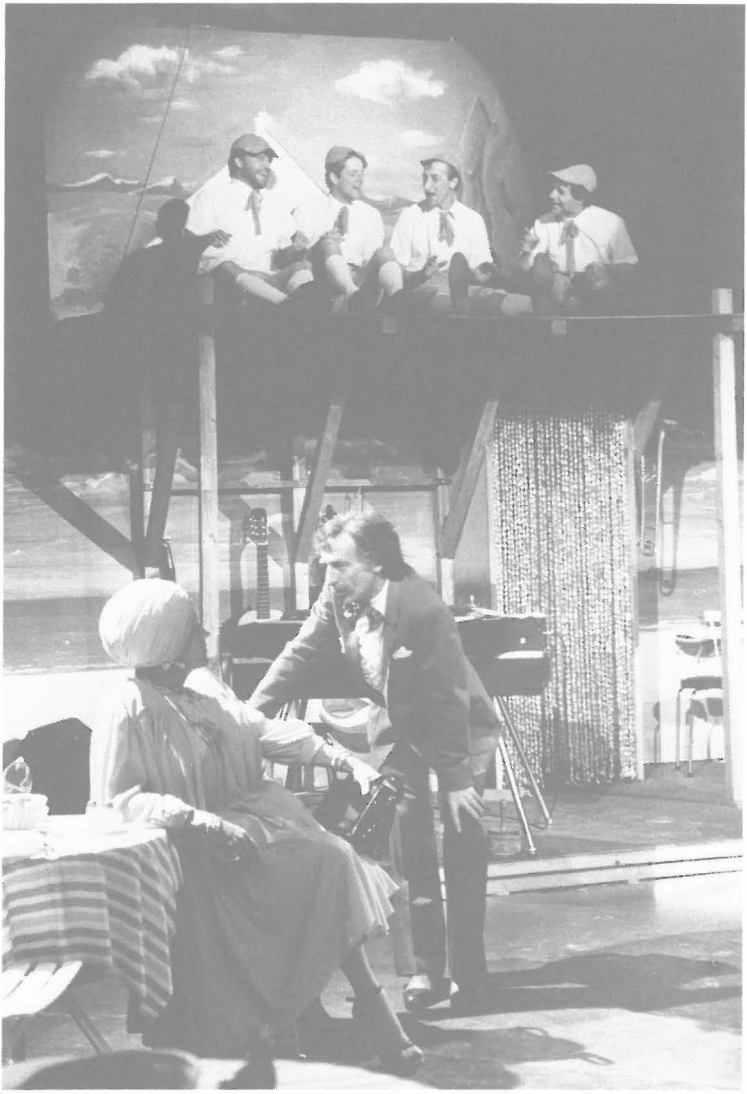

RISTORANTE GUATELLI, tent, zomer 1982. BOVEN VLNR Hans Man in 't Veld, Kees Prins, René Groothof, Frank Groothof. BENEDEN Joop Admiraal, Herman Vinck. FOTO Maria van der Woude.

DE TUINEN VAN DORR, tent, zomer 1982. Hans Man in 't Veld, Rob Boonzajer, Paul Prenen. FOTO Maria van der Woude.

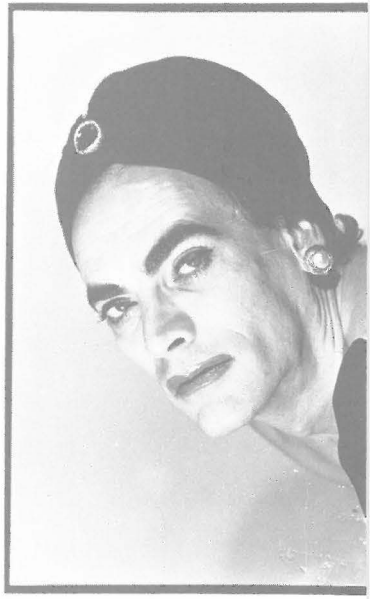

EEN AVOND MET JOAN, december 1982. Cas Enklaar. FOTO Maria van der Woude.

'N BLIJSPEL?, december 1982. Shireen Strooker. FOTO Johan Vigeveno.

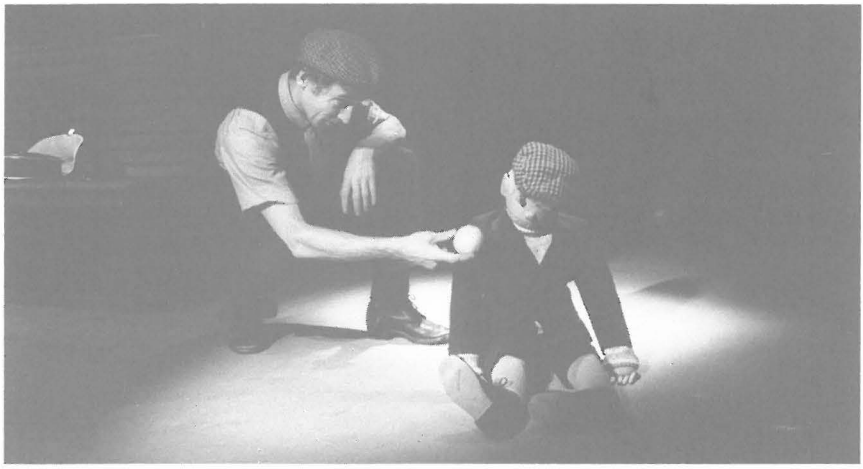

DE IJZEREN WEG, december 1982. Herman Vinck. FOTO Catrien Ariëns.

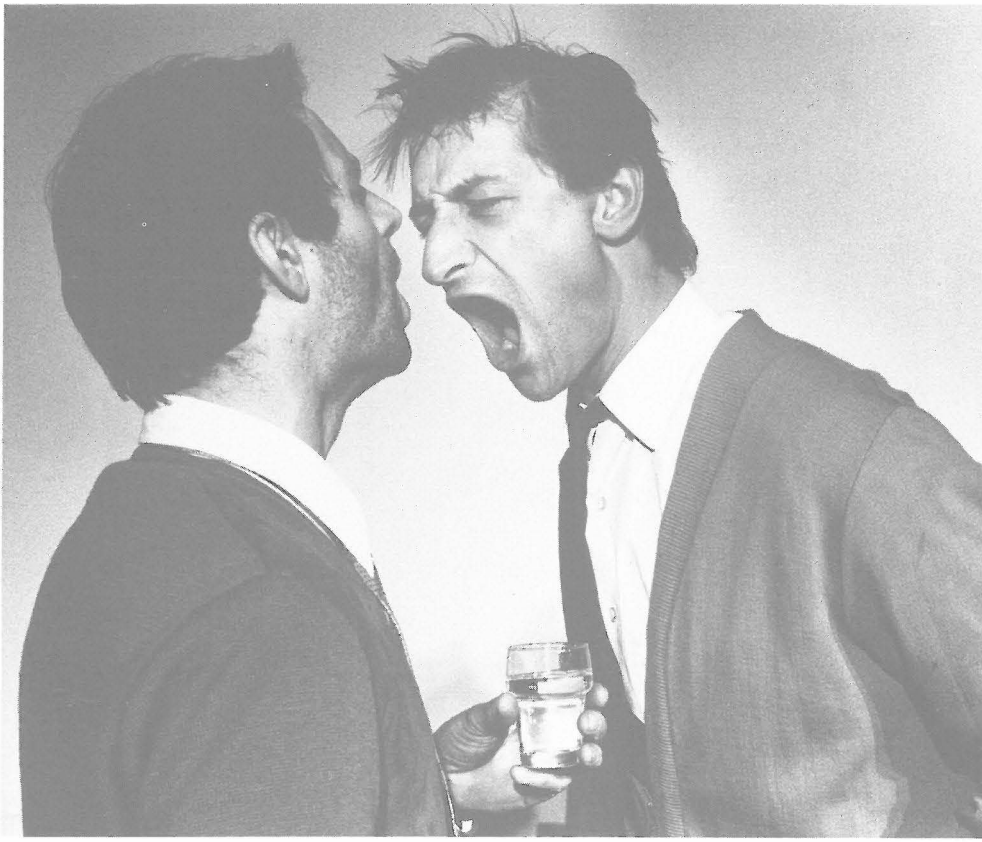

GEBROED, januari 1983. Frank Groothof, René Groothof. FOTO Charlot Wissing.

MEEUW, Kattengat, Amsterdam, voorjaar 1983. VLNR Frans Weisz, Peer Mascini, Ida Mager, Krijn ter Braak, Marja Kok. FOTO Charlot Wissing.

MEEUW, videofilm, augustus 1983. FOTO Maria van der Woude.

DIKKE VINGERS, najaar 1983. Shireen Strooker, Hans Man in 't Veld. FOTO Maria van der Woude.

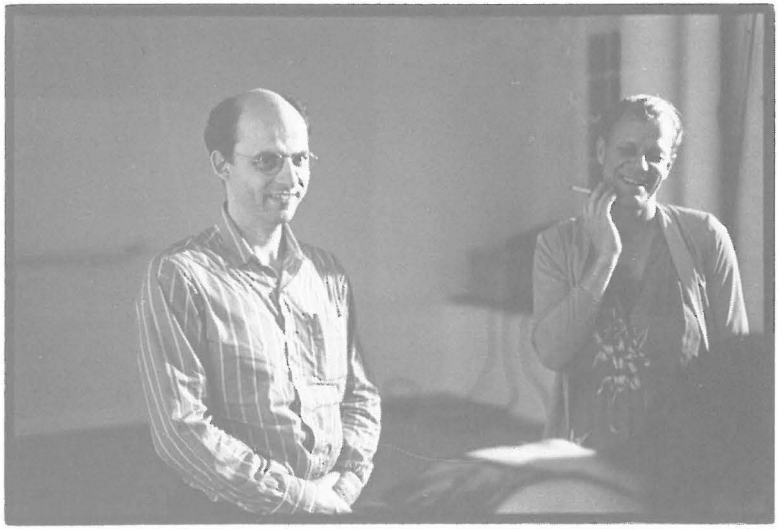

ADIO, repetitie, januari 1984. Jan Ritsema, Joop Admiraal. FOTO Maria van der Woude.

ADIO, vooorjaar 1984. Frank Groothof. FOTO Maria van der Woude.

ADIO, repetitie, januari 1984. Yolande Bertsch. Paul Prenen. FOTO Maria van der Woude.

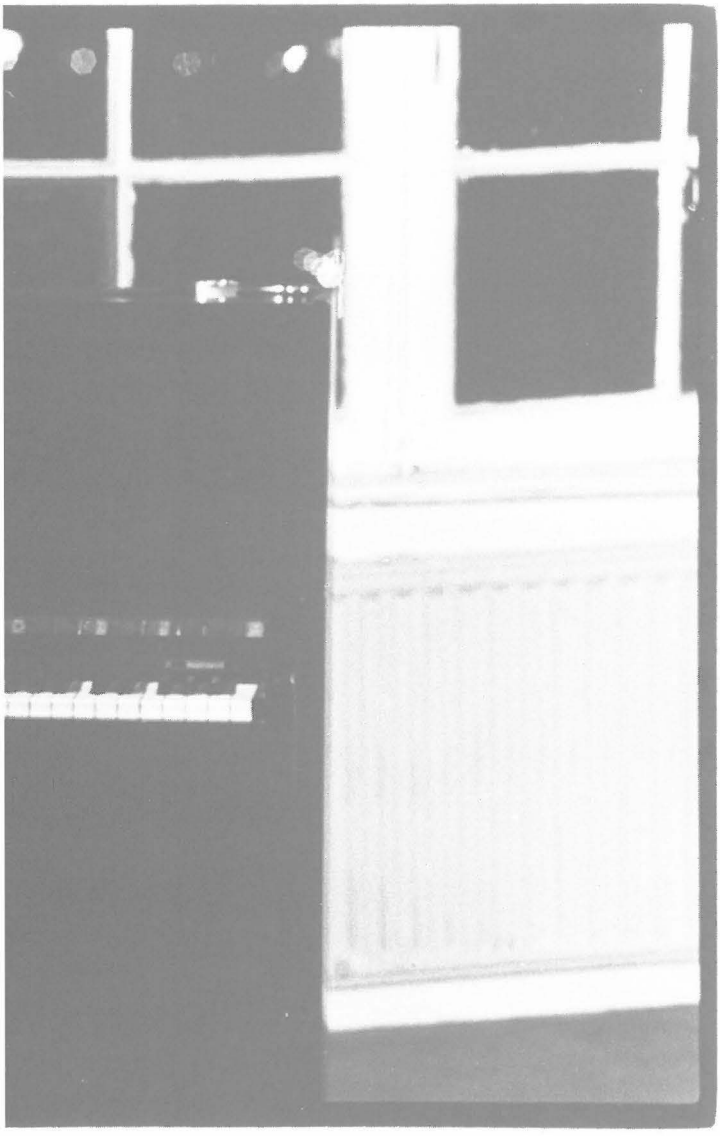

ADIO, voorjaar 1984. Joop Admiraal. FOTO Maria van der Woude.

BROERTJES, tent, zomer 1984. Frank Groothof, René Groothof. FOTO Maria van der Woude.

TUSSEN HEMEL EN AARDE, tent, zomer 1984. BOVEN Jan Jaap de Kat Angelino, Shireen Strooker. MIDDEN, VLNR Daria Mohr, Kenneth Herdigein, Mouna Goeman Borgesius, Edward B. Wahr, Hans Man in 't Veld, Bram Vermeulen. ONDER, VLNR Joop Admiraal, Toon Agterberg, Joan Nederlof. FOTO Maria van der Woude.

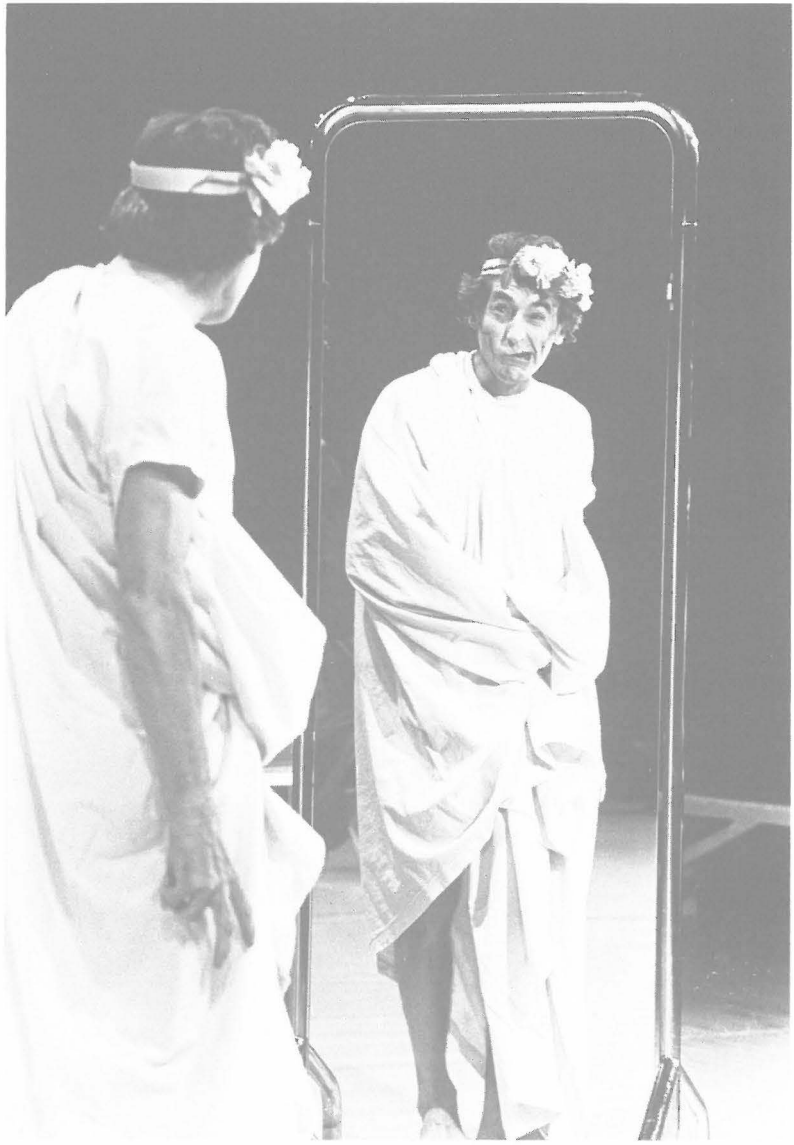

LEICHNER NO. 5, tent, zomer 1984.
Herman Vinck. FOTO Maria van der Woude.

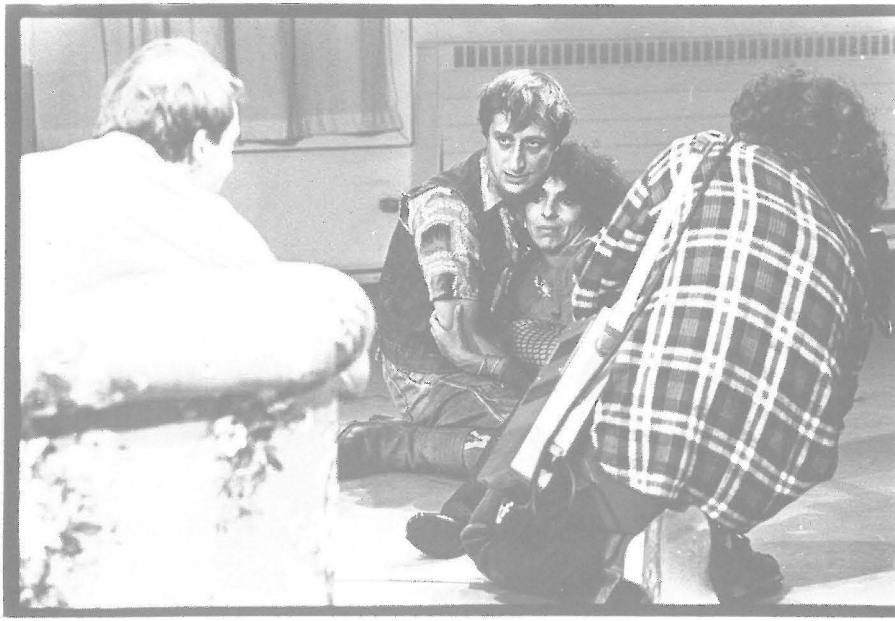

DODENDANS, toneel/video, Kattengat 29/1/84. Cas Enklaar, René Groothof, Shireen Strooker, Onno van der Wal. FOTO Maria van der Woude.

ULRIKE, Kattengat, najaar 1984. Daria Mohr, Yolande Bertsch. FOTO Maria van der Woude.

JUNGLE DRUMS, najaar 1984. VLNR René Groothof, Carla Reitsma, Cas Enklaar. FOTO Maria van der Woude.

DE KRONING VAN POPPEA, repetitie, december 1984. VLNR Frank Groothof, René Groothof, Daria Mohr, Yolande Bertsch, Joop Admiraal. FOTO Maria van der Woude.

ROMEO EN JEANETTE, januari 1985.
Maarten Wansink. FOTO Johan Vigeveno.